

Adolescència i música

La transmissió d'estereotips de gènere

TREBALL DE FI DE GRAU

Imma Gallardo-Fernandez

Tutora: Isabel Carrillo Flores

Educació social, curs 2016-2017

Facultat d'Educació, Traducció i Ciències Humanes

Vic, 15 de maig de 2017

Resum

L'objecte d'estudi del treball final de grau és investigar sobre la influència de la música en la transmissió d'estereotips de gènere en l'adolescència. Partint de la incidència que té la música actualment en la vida de les persones joves, es pretén conèixer la influència d'aquest recurs en la transmissió, interiorització i normalització d'estereotips de gènere. L'estudi dóna valor a l'adolescència com a col·lectiu de treball de l'educadora i l'educador social i la música com a element que reforça i contribueix a les desigualtats de gènere. La confluència d'adolescència, música i estereotips de gènere és objecte d'estudi, entenent que en educació la música pot ser també un instrument de transformació dels estereotips de gènere.

La investigació s'estructura en dos blocs. El primer correspon al marc teòric i inclou els diferents conceptes i idees claus respecte als eixos de contingut que articulen la recerca pràctica. Aquesta part permet fonamentar el treball de recerca i alhora s'ha utilitzat per definir les categories d'anàlisi de l'estudi pràctic. El segon bloc inclou la part pràctica focalitzada en l'estudi de la música que escolten persones adolescents i la transmissió d'estereotips de gènere. Les dades s'han recollit a dos instituts de la zona sud de Vic, el Col·legi Sagrat Cor i l'Institut La Plana i s'han tractat des d'una metodologia qualitativa orientada a la descripció i interpretació, basada en el mètode de qüestionari i anàlisi de contingut.

Els resultats obtinguts mostren que la música pot influenciar en la transmissió d'estereotips de gènere, més encara en una etapa en què s'està construint la identitat personal i es busquen referents per fer-ho. Per exemple un 91,3% de les cançons analitzades incorporen idees, creences i expressions sexistes, posicionant-se en primera posició les relacionades amb l'amor romàntic, seguit de la cosificació de la dona i la violència masclista.

Per últim, l'apartat de conclusions planteja la necessitat de seguir abordant la temàtica objecte d'estudi i promoure polítiques i processos educatius que formin de manera crítica en l'educació musical, especialment des de l'educació social es pot contribuir a través de pràctiques de conscienciació crítica i transformació de les desigualtats de gènere.

Paraules clau: educació social, adolescència, música, estereotips, gènere, sexisme, abús de poder, violència masclista, amor romàntic.

Abstract

This Final Dissertation sets out to investigate the influence of music on the transmission of gender stereotypes in adolescence. Based on the impact that music currently has in the lives of young people, the intention is to identify the role it plays in the transfer, standardization and internalization of gender stereotypes. The study focuses on adolescents, a group that social educator work with, and on music as an element that strengthens and contributes to gender inequality. The confluence of adolescence, music and gender stereotypes is the focus of study, understanding that in education music can also be an instrument for the transformation of gender stereotypes.

The research is divided into two blocks. The first comprises the theoretical framework and explores the different concepts, ideas and key areas that articulate the practical research. This part establishes the basis for the research and also serves to define the categories used to analyse the case study. The second part includes the practical part and focuses on studying the kind of music that adolescents listen to and the transmission of gender stereotypes. The data were collected by surveying pupils at two secondary schools in the south of Vic, the Col·legi Sagrat Cor and the Institute La Plana. The content analysis of the responses was qualitative and aimed at describing and interpreting the information obtained.

The results show that music can influence the transmission of gender stereotypes, especially during that stage of life when personal identity is being formed and role models are sought. For example, 91,3% of the songs analyzed incorporate ideas, beliefs and sexist expressions, principally those related with the idea of romantic love, followed by the objectification of women and gender violence.

Finally, the study concludes that it is necessary to continue addressing these issues and to promote education policies and processes that develop a critical awareness in music education, especially since social education can contribute through critical practices to the transformation of gender inequalities.

Key words: social education, adolescence, music, stereotypes, gender, sexism, abuse of power, male violence, romantic love.

Agraïments

En primer lloc, haig d'agrair el resultat d'aquesta investigació a la meva mare Concepció i el meu pare Toni. Sense el seu ferm suport, aquest estudi, ni tot el que el grau en Educació Social m'ha ofert no hauria set possible. Des de sempre gràcies, per ser les arrels d'on partir, el tronc on sustentat-me i seguir creixent, i les branques per seguir lluitant i assolir els meus somnis i propòsits.

En segon lloc, agrair a la meva tutora del Treball Final de Grau, la Isabel Carrillo Flores, ja que sense ella aquest seguiria sense essència. Gràcies pel suport, per les esperances, per les tutories, per guiar-me i sobretot, per contribuir que una nova educadora social s'emporti la motxilla plena, creient que l'educació és possible i amb aquesta pot transformar-se el món.

En tercer lloc, agrair al Col·legi Sagrat Cor i l'Institut La Plana que m'han permès recollir les dades i seguir endavant amb el projecte que havia pensat. Gràcies en especial a les direccions i coordinacions pel seu temps, a totes les mestres i els mestres que m'han obert les seves aules, les adolescents i els adolescents que han volgut participar i ser les i els protagonistes de la recerca. Heu set la base que m'ha permès seguir endavant i sense la vostra col·laboració aquesta investigació no hagués estat possible.

Índex

1. Introducció	6
2. Formulació de la pregunta de recerca i objectius	7
2.1 Pregunta de recerca	8
2.2 Objectius.....	8
3. Marc teòric de la recerca	9
3.1 Gènere i Estereotips	9
3.1.1 El gènere com a norma	9
3.1.2 Estereotips, idees i creences envers les persones	11
3.1.3 Estereotips de gènere, projeccions sobre el ser dones i el ser homes	14
3.1.4 Sexisme i la seva operativitat	17
3.1.5 Les relacions de gènere i l'abús de poder	18
3.1.6 Violència de gènere i violència masclista	19
3.1.7 Mites de l'amor romàntic.....	21
3.2 Adolescències i les vivències del gènere normatiu	23
3.3 Música, funció social i impacte de gènere	26
4. El treball de camp de la recerca	29
4.1 Aspectes ètics de la recerca.....	29
4.2 Justificació de la perspectiva metodològica de la recerca	31
4.3 Mostra i selecció	32
4.4 Explicació del context	33
4.5 Explicació dels dos Instituts participants	34
4.5.1 Col·legi Sagrat Cor de Vic.....	34
4.5.2 Institut La Plana de Vic	34
4.6 El qüestionari com a eina de recollida d'informació	35
4.7 Resultats i anàlisi de les dades.....	38
4.7.1 Sobre la mostra	38
4.7.2 Sobre les respostes a les preguntes	39
4.7.3 Anàlisi de contingut de les cançons.....	46
5. Conclusions	51
5.1 En relació a la pregunta de recerca i objectius	51
5.2 En relació a la metodologia i resultats de l'anàlisi	52
5.3 En relació al procés d'aprenentatge	54
6. Perspectives de futur	57
7. Fonts d'informació	58

1. Introducció

Aquesta investigació pretén ser un plantejament d'una qüestió emergent com a objecte d'estudi, el gènere i la música. En englobar diferents temàtiques tractades, tot i que no en profunditat, al llarg del Grau en Educació Social, com adolescència, estereotips i gènere, s'ha considerat un bon plantejament d'estudi de Treball de Final de Grau i donar tancament als estudis d'Educació Social.

L'objecte d'estudi s'ha focalitzat en la música com a instrument de transmissió d'estereotips de gènere en l'adolescència. Especificar que s'és conscient que les produccions audiovisuals (imatges, videoclips...) són transmissores també d'estereotips de gènere. Tot i això, s'ha decidit centrar i acotar la recerca en la música, i més concretament en les lletres que incorporen les cançons. L'interès per investigar aquest tema prové, com s'ha dit abans, del poc coneixement que en tenia, a més d'un interès personal en qüestions de gènere, música i l'adolescència com a col·lectiu de treball.

Per fer-ho, el treball es desglossa en diferents apartats, tots ells connectats entre si, per tal de donar resposta a la pregunta de recerca. Així doncs, en primer lloc es planteja la pregunta ¿Influència la música en la transmissió d'estereotips de gènere en l'adolescència?, i a partir d'aquesta els objectius que es pretenen assolir amb la recerca, així com els conceptes, aportacions i estudis que cal conèixer per comprendre la realitat objecte d'estudi i analitzar les dades pràctiques obtingudes. Els tres eixos de contingut que s'han considerat són: l'eix de l'adolescència com a etapa evolutiva i educativa; l'eix de la música com a element cultural que forma part del quotidià de les adolescents i els adolescents; i el gènere com a estereotips que condicionen la conformació de les identitats i les relacions entre noies i nois.

A continuació, trobem la part pràctica on es descriu la metodologia que s'ha emprat, i per tant des de quin paradigma i posicionament s'ha pretès tractar la informació recollida. En la part pràctica s'inclou també, l'eina utilitzada, concretament el qüestionari, així com el tractament, interpretació, presentació de les dades i triangulació d'aquestes amb el marc teòric. Tot seguit, es realitza un tancament del treball on es recullen unes conclusions, en relació a la metodologia, el procés d'aprenentatge i la pregunta de recerca. En aquestes per exemple, s'exposa que la música si pot influenciar en la transmissió d'estereotips de gènere, entre altres, a causa de l'alt percentatge en què aquests són presents en les lletres que les persones adolescents enquestades escolten. Per últim, es plantegen les limitacions de la recerca i possibles perspectives de futur, tals com que la mostra no és generalitzable i noves investigacions d'ampliació del treball de recerca.

Prèviament a introduir la formulació de la pregunta de recerca i els objectius, puntualitzar que en la forma de citació literal del treball s'ha mantingut la llengua de la font d'informació consultada.

2. Formulació de la pregunta de recerca i objectius

La pregunta de recerca es va formular a partir de l'interès per relacionar l'etapa de l'adolescència amb els estereotips de gènere i la música. Interès, en primer lloc, en tant que em permetria relacionar els continguts de les diferents assignatures cursades en la menció d'infants i adolescents, així com conèixer el col·lectiu amb el que m'agradaria treballar.

Continguts, com per exemple, el procés i importància de construcció d'identitat en l'adolescència, assolit en l'assignatura de Psicologia del Desenvolupament. La sensibilització cap als estereotips i els prejudicis, així com les conseqüències d'aquests en les assignatures de Psicologia Social i Acció Socioeducativa amb persones adultes. Les diferents identitats de gènere i desigualtats de gènere en el món laboral, tractades en l'assignatura d'Acció Socioeducativa en l'àmbit laboral.

La gran rellevància positiva però també negativa que poden tenir les noves tecnologies en l'actualitat i més en el col·lectiu de l'adolescència, treballat en l'assignatura de Projectes Socials i Tecnologies de la Informació i la Comunicació. I, la relació i unió de tots els conceptes citats, acompanyats de la reflexió sobre l'educació actual, l'educació del futur i el compromís que tenim com a educadores i educadors en garantir-la i modificar-la, a través d'assignatures com Drets dels infants i Pedagogia Social.

En segon lloc, ja que el gènere és un tema que no s'ha treballat suficient al llarg del grau i considero essencial en l'educació social. Aquest únicament s'ha abordat en els continguts d'algunes assignatures, tals com les comentades anteriorment, les quals m'han permès, entre altres, relacionar els aprenentatges i reflexions realitzades al llarg del grau, forjar-me i orientar-me cap a l'educadora que vull ser.

En les societats actuals, el gènere és encara generador de moltes desigualtats socials i educatives. Com a educadora és important ser-ne conscients i cercar respostes enfocades a transformar aquesta realitat.

Partint d'aquesta base vaig formular diferents plantejaments (temes d'estudi, preguntes de recerca, etc.) que contemplessin ambdós vessants. A causa de la meua afició per la música, un dia escoltant les lletres de diverses cançons d'un grup de joves se'm va despertar la curiositat per profunditzar en com la lletra de les cançons

poden transmetre estereotips de gènere en adolescents. Donada l'amplitud de la problemàtica vaig decidir focalitzar-me en l'exclusió que pateixen les dones.

2.1 Pregunta de recerca

Concretat el tema vaig procedir a una primera cerca d'informació en relació a la música, la transmissió d'estereotips de gènere i l'etapa de l'adolescència per veure la viabilitat del tema. En trobar forces fonts d'informació vaig acotar la meua investigació a la pregunta de recerca:

¿Influència la música en la transmissió d'estereotips de gènere en l'adolescència? O dit d'una altra forma, ¿podria la música contribuir en la difusió, interiorització i normalització d'estereotips de gènere en l'adolescència?

Es considera que es tracta d'una pregunta de la qual se'n desprenen quatre elements bàsics: els estereotips, el gènere, la música i l'adolescència. Aquest són els elements que coincideixen amb la base de la recerca. Fet pel qual, es tracta d'un plantejament que fa possible acotar el tema d'estudi i realitzar la investigació corresponent.

2.2 Objectius

Després de plantejar-me la pregunta de recerca i què volia investigar a partir d'aquesta, vaig considerar quatre objectius, els quals fossin factibles en el període de temps fixat per a la realització del Treball Final de Grau. Així doncs, els objectius proposats en relació a la pregunta de recerca són:

1. Identificar algunes de les cançons i les seves i els seus corresponents cantants/grups més escoltades pels i les adolescents.
2. Conèixer, identificar i analitzar si les cançons que escolten les i els adolescents contenen estereotips de gènere.
3. Conèixer, analitzar i interpretar la incidència i la rellevància de la música en les i els adolescents.
4. Conèixer, analitzar i interpretar si la música pot influenciar en la transmissió d'estereotips de gènere en l'adolescència.

3. Marc teòric de la recerca

Juntament al coneixement d'estudis que han tractat el tema objecte la recerca realitzada, en aquest apartat es defineixen els elements conceptuals que constitueixen els eixos centrals de la mateixa. Primer es signifiquen el gènere i els estereotips; a continuació es parla de l'adolescència i de la influència del gènere normatiu en elles i ells; per últim el presenta la música com a element d'influència i impacte de gènere.

Precisar, que donada l'amplitud de la problemàtica el marc teòric s'ha delimitat a les exclusions i desigualtats que pateixen les dones, en tant que tot i que els homes també poden patir discriminació per qüestions sexistes, les fonts d'informació cercades demostren que són considerablement inferiors en consideració a les dones.

3.1 Gènere i Estereotips

3.1.1 El gènere com a norma

Per definir el gènere i les seves dimensions primer s'estableix breument la diferència entre sexe i gènere. El sexe es defineix com aquelles "características biológicas y anatómicas que diferencian a hombres y mujeres". El gènere s'associa al sexe i es defineix com aquell "conjunto de rasgos que se asignan a los hombres y a las mujeres y que se adquieren en el proceso de socialización de las personas en las distintas culturas a lo largo de la historia" (Lomas, 2004, p. 236).

Per Coll-Planas (2013), qui comparteix l'exposat per Lomas, el sexe pot equiparar-se a les característiques biològiques, tals com òrgans genitals i trets sexuals. I el gènere es tradueix en la identificació amb el que implica ser dona i ser home. Partint d'ambdues definicions, podríem afirmar que el sexe és biològic mentre que el gènere és una construcció social i cultural.

Els estudis sobre l'adjudicació de models de gènere diferents a cada sexe no són nous. Sau (2000) comenta que a finals del segle XIX l'estudi dels diferents sexes va tractar-se des d'un altre arquetip, a partir del qual es considerava a les dones menys intel·ligents que els homes, que aquestes mostraven predilecció en tasques com la cura dels fills i de la llar i presentaven competències en base a la seva personalitat dependent, tals com, relacions interpersonals, cura dels més vulnerables, etc. Competències distants del que precisava abstracció i lògica.

A partir d'aquests arquetips i la seva funció, el gènere té conseqüències socials de diferenciació, en paraules de Sau (2000) "aquella parte del comportamiento

humano que tiene que ver con el sexo a fin de que no queden dudas sociales acerca de cuál es el uno y cuál es el otro" (p. 134).

Amb altres paraules, Flores (2001) parla del gènere com a modelatge conductual: "un sistema ideològic cuyos distintos procesos orientan el modelaje de la representación social diferenciada de los sexos, determinando formas específicas de conducta asignadas en función del sexo biológico" (p.7).

Recollint ambdues definicions, per a la Organització de les Nacions Unides Mujeres (ONU Mujeres), el gènere s'equipara als diferents rols, actituds, característiques i accions que es consideren acceptables o no per homes i dones, en funció del context social, cultural, polític i econòmic que es viu (ONU Mujeres, 2016a).

El fet que estiguin subjectes a un determinat context, ens indica que varien i són construïts i apresos socialment. Justament aquesta construcció social és la que diferencia el gènere del sexe. En paraules de Jayme i Sau (1996), "el género tiene una naturaleza parcialmente cultural que ha servido para reforzar les diferencias sexuales biológicas" (p. 57). Així doncs, com ja s'ha mencionat breument a l'inici d'aquest apartat, el sexe és biològic mentre que el gènere és una construcció sociocultural.

El gènere normativitza com ha de ser cada persona d'acord a la seva diferència sexual. Obliga a la persona a què adopti una identitat de gènere, masculina o femenina. Serà a partir d'aquesta identitat que la persona pensarà, sentirà, actuarà, es relacionarà i comprendrà d'una determinada forma.

En relació a això, Coll-Planas (2013) planteja que el gènere pot classificar-se des d'un enfocament biològic o normatiu. Biològicament es considera que el gènere està determinat pel sexe. Des d'aquest plantejament s'accentuen i es normalitzen les desigualtats produïdes pel fet de ser homes o dones, d'acord a uns factors biològics.

Normativament s'exposa que és el context sociocultural el que modifica i contribueix que la persona construeixi una identitat masculina o femenina. És a dir, partint del gènere que s'ha atribuït i el que es considera ser home o dona en un context, la persona s'anirà adaptant a uns ideals normatius, en els que s'exposa com ha de ser el cos i com cal comportar-se, entre altres.

Per altra banda, quan es permet, es valora i es premia diferenciant els gèneres d'acord a estereotips, es perpetuen les diferències i les desigualtats en aquests, fomentant la possible discriminació del més desafavorit. D'aquí que en la majoria de societats hi hagi desigualtats i discriminació per motius de gènere, basant-se en uns estereotips socials.

Ignorar el gènere com a norma que s'imposa té conseqüències greus de discriminació que la Llei 17/2015, del 21 de juliol, d'igualtat efectiva de dones i homes (Llei 17/2015), diferencia en directa i indirecta:

La discriminació directa és la situació en què es troba una persona que és, ha estat o pot ésser tractada, per raó de sexe o de circumstàncies directament relacionades amb la seva condició biològica, d'una manera menys favorable que una altra en una situació anàloga. La discriminació indirecta és la situació discriminatòria creada per una disposició, un criteri, una interpretació o una pràctica pretesament neutres que poden causar un perjudici més gran a les persones d'un dels sexes, excepte si resulten adequats i necessaris i es poden justificar amb criteris objectius que no tinguin cap relació amb qüestions de gènere.

3.1.2 Estereotips, idees i creences envers les persones

Per Tous (2005) els estereotips són una forma de pensament a partir de la qual es consensuen unes definicions i normes que dirigeixen les relacions que s'estableixen amb altres persones i/o grups.

Una altra definició podria ser la que considera els estereotips com a "imagen convencional o una idea preconcebida sobre objetos, personas y grupos sociales que construye un universo de significados enormemente eficaces en el aprendizaje de modos de ver y de entender el mundo" (Lomas, 2004, p.234). O la proposada per Moya i Rodríguez-Bailón (2011) qui afirmen que els estereotips descriuen les característiques de les persones que conformen un grup, alhora que els avaluen a partir de connotacions associades al grup.

Partint d'aquestes definicions, podríem dir que els estereotips són idees no contrastades, que s'han acceptat per una societat en un context, les quals pretenen simplificar i categoritzar la realitat a través de generalitzacions sobre persones o grups. És a dir, els estereotips equivalen estructures cognitives que conformen un sistema de creences i varien en funció del context. D'aquí que presentin una estructura rígida, no estiguin contrastats, pretenguin la generalització i siguin difícils de canviar.

Quan a la base cognitiva s'hi barreja una base emocional l'estereotip passa a convertir-se en prejudici. El fet que s'hi afegixi un component emocional dificulta encara més la no transmissió d'aquests. És a dir, en afegir-se un afecte l'estereotip passa a convertir-se en un prejudici, el qual pot ser negatiu. Per exemple, Lomas (2004) delimita el prejudici sexista com "juicios de valor y formas de pensar y de actuar en relación con los sexos que conllevan menosprecio de uno u otro sexo y contribuyen a la asimetría entre los géneros" (p. 241).

Pel que fa a la seva formació, aquests es constitueixen a partir d'un procés anomenat categorització. La categorització consisteix a distribuir per categories a persones, grups, estímuls i objectes, entre altres. Per tant, el primer pas és rebre la informació i identificar a quina categoria pertany. Aquesta acció equival un procés cognitiu, el qual les persones realitzen de manera automàtica, per tal de minimitzar els esforços i angoixa en un món en què constantment s'està rebent informació (Worchel, Cooper, Goethals i Olson, 2003).

En relació a això, caldria parlar de com se selecciona la informació i introduir els conceptes d'atenció selectiva, percepció selectiva i memòria selectiva. L'atenció selectiva consisteix a seleccionar únicament aquella informació que doni consistència i confirmi l'estereotip, ometent l'altra informació. Aquesta acció sol realitzar-se a través de processos, tals com el fenomen de la correlació il·lusòria, segons el qual s'estableix una relació entre dos variables que no estan correlacionades.

La percepció selectiva succeeix quan de manera subtil i inconscient s'adopta estereotips que posteriorment influenciaran en la percepció de la persona. Per últim, la memòria selectiva fonamenta que se sol recordar la informació congruent amb els estereotips que es disposa (Worchel, Cooper, Goethals i Olson, 2003).

Quant a la classificació dels estereotips, adoptarem la proposada per Tous (2005). L'autor indica que hi ha tres hipòtesis per classificar els estereotips: la hipòtesi sociocultural, la hipòtesi de la personalitat i la hipòtesi cognitiva. La hipòtesi sociocultural defensa que l'estereotip és après a través de la cultura del grup a què es pertany i a partir d'aquesta s'adopta una postura envers els altres grups.

La hipòtesi de la personalitat afirma que hi ha subjectes amb personalitats dominants, els quals justifiquen, fomenten i perpetuen els estereotips. És a dir, el fet que en un grup una persona destaquí positivament pot comportar a assignar aquest tret positiu als altres membres que formen el grup. Altrament, un defecte d'un dels subjectes pot contribuir a l'assignació negativa d'aquest a tot el grup.

Per últim, la hipòtesi cognitiva posa l'accent en com es tracta la informació que configura els estereotips, basant-nos en esquemes ja interioritzats. És a dir, des d'un plantejament cognitiu, l'estereotip es forma a partir de l'aprenentatge social i el tractament de la informació que en fa el propi subjecte.

Alhora, d'aquestes hipòtesis se'n desprenen diversos errors tals com: l'absolutisme fenomènic, la percepció causal errònia, l'hostilitat i la rigidesa. L'absolutisme fenomènic, en el sentit que s'exageren els trets dels grups als que no es pertany, obviant aquelles similituds o coincidències. La percepció causal errònia, ja que es tendeix a atribuir les causes al propi grup i no al context. L'hostilitat perquè en

relació a la percepció causal errònia, s'atribueixen les diferències i trets negatius al grup i no a factors externs, com l'exerció de violència o una postura etnocèntrica.

I, la rigidesa en tant que com s'ha esmentat anteriorment, costen molt de canviar i no ser transmesos. Això es deu al fet que processem la informació de forma selectiva. És a dir, se sol processar aquella informació congruent amb els estereotips formats.

Els estereotips són apresos culturalment i personalment. Culturalment a través del context cultural on es viu i els mitjans de socialització, tals com la família, les amistats i els mitjans de comunicació. Personalment a partir de les vivències que la pròpia persona experimenta. Esmentar que, tot i que aquests comencen a interioritzar-se en la infància és en l'adolescència que adquireixen major rellevància.

L'estereotip doncs, pot concebre's com una creença a partir de conjectures amb l'objectiu d'escollir la informació i associar-la per categories. Un possible exemple de categories socials compartides amb l'objectiu d'agrupar grups de persones i associar-los uns trets de personalitat i/o conducta en relació a la categoria són l'edat, la procedència geogràfica i el gènere, entre altres.

En altres paraules, es preveu uns trets concrets de personalitat o una conducta, en funció de la informació que es disposa de la categoria a la que pertanyen, així com possibles records de persones que pertanyien a tal categoria. En el cas de les dones es preveu que tinguin uns trets concrets de personalitat i actuïn d'una determinada forma a causa de la informació que s'ha assignat a la categoria de dona.

Aquí, cal introduir el concepte de biaix intergrupals, segons el qual, una mateixa conducta realitzada per grups diferents es percep, defineix i classifica desigual. En funció del grup al que es pertany, una agressió pot justificar-se com a defensa en dependència de les circumstàncies del moment o bé assignant que la persona és agressiva (Tous, 2005). Així doncs, en funció del grup al que es forma part i formen parts els implicats a la baralla, l'agressor pot veure's com una víctima o com a agressor.

Observem per tant, com l'estereotip influeix i condiona el llenguatge. En funció del grup al que es pertanyi i la categoria associada al grup que pertany l'agressor i la víctima es justificarà amb el llenguatge que l'agressivitat és un tret de la seva conducta i per tant del grup que forma part, o bé que no es tracta d'un grup agressiu, però a causa de la situació ha hagut d'emprar la violència per defensar-se.

És a dir, els estereotips exposen com un grup de persones ha de comportar-se i les seves característiques en funció de la categoria a la que pertanyen. Segons Colás i

Villaciervos (2007), "els estereotips constitueixen eines socioculturals sobre les quals s'assenten normes de funcionament social alhora que serveixen de referent per a estructurar la identitat dels subjectes" (p. 39).

En aquest sentit, es torna a remarcar que, cal tenir en compte la nostra percepció, creença, per exemple, envers les dones, ja que aquesta influirà, justificarà i predisposarà una determinada actitud cap aquestes. Un mal ús d'aquests podria desembocar en la discriminació en forma de sexisme i exclusió social, entre altres.

3.1.3 Estereotips de gènere, projeccions sobre el ser dones i el ser homes

Si anteriorment hem dit que els estereotips són creences, els estereotips de gènere són creences sobre les característiques i conductes que homes i dones han de tenir, fer i representar. La Llei 17/2015, defineix els estereotips de gènere com:

Les imatges simplificades que atribueixen uns rols fixats sobre els comportaments pretesament «correctes» o «normals» de les persones en un context determinat en funció del sexe al qual pertanyen. Els estereotips de gènere són a la base de la discriminació entre homes i dones i contribueixen a justificar-los i a perpetuar-los.

Per altra banda, l'ONU Mujeres (2016a) equipara els estereotips de gènere a generalitzacions simplistes sobre atributs, diferències i rols en funció del gènere. Algunes de les característiques estereotipades més comunes és presentar els homes com "competitius, cobdiciosos, autònoms, independents, bel·ligerants, i interessats en els béns privats." (ONU Mujeres, 2016a). "Superiors a les dones en comprensió i raonament" (Sau, 2000, p. 135). Així com, "forts i agressius" (Flores, 2001, p. 23).

I, les dones com "cooperadores, acollidores, atentes, comunicatives, orientades al grup i interessades en els béns públics" (ONU Mujeres, 2016a). "Joves, belles, atractives, seductores, passives, lleials, fertilitat, entrega sexual, obediència, manca de ressentiment, etc." (Sau, 2000, p. 25).

En relació a aquests estereotips, Jayme i Sau (1996) afirmen que alguns dels estereotips més estesos és el fet de concebre les dones com mentideres, dèbils, amb manca de racionalitat i immaduresa, pel que aquestes necessiten la protecció i que figures masculines pensin en el seu lloc.

Des de petites i petits, l'educació i els arquetips socials són diferents, als homes se'ls reclama una individualitat, mentre que a les dones se les exigeix obediència i dependència. Assignar aquests atributs i rols contribueix al fet que homes i dones ocupin posicions i desenvolupin tasques diferents.

Per exemple, actualment les dones cobren un 22% menys del salari anual que els homes i constitueixen el 82,2% de població desocupada per tal de fer-se càrrec dels seus fills (EFE, 2012).

Ahora, les dones ocupen només un 22,8% als llocs parlamentaris (ONU Mujeres, 2016b), 4 llocs dels 13 ministres de govern, 4 llocs de 19 presidents autonòmics, cap com a presidentes del Congrés i el Senat (EFE, 2012), 11 com a rectores de les 77 universitats espanyoles, un 15% com a catedràtiques, i un 36,4% com a personal docent i investigadora (Plaza, 2016).

Aquestes dades mostren algunes de les diferències que succeeixen quan s'estimen unes expectatives vers el que s'accepta i es rebutja socialment en els homes i en les dones. En aquesta línia, les diferents expectatives i tracte activen els processos de selecció, percepció i memòria selectiva, de manera esbiaixada en relació als estereotips de gènere. És a dir, hi haurà una predisposició a observar conductes, interpretar la seva actitud i recordar casos que reafirmen l'estereotip de gènere.

Els estereotips de gènere però, no incideixen únicament en les altres persones sinó també en la pròpia persona. Per exemple, a l'hora de realitzar o no certes accions, maneres de vestir i arreglar-se, comunicar-se o comportar-se. Quan se segueix el que dicta l'estereotip es premia i s'afalaga a la persona, mentre que quan se surt de la norma, se li recrimina, penalitza i considera excepció. Aquesta pressió social fomenta que els estereotips de gènere ja consolidats adquireixin major força.

A més, d'interferir en l'assoliment de metes i objectius, entre altres. Aquesta amenaça d'estereotip com apunta Myers (2005) pot desembocar en la desidentificació. La desidentificació rau en el fet que l'estereotip no només interfereix en el desenvolupament d'una acció, sinó que alhora en redueix l'interès. En altres paraules, el subjecte deixa d'identificar-se amb tal acció, comportament, atribut, en tant que l'estereotip s'ha encarregat de desplaçar-la i vetar-la d'aquest.

A causa d'aquestes conseqüències (diferència de tracte, cohibició de la persona a l'hora de comunicar-se, arreglar-se, comportar-se, negar oportunitats, interferir en l'assoliment de metes, objectius, propòsits) és interessant la idea que apunten Worchel, Cooper, Goethals i Olson en el seu llibre *Psicología social* (2003), en el que parlen del control conscient dels estereotips.

És a dir, rebre estereotips és quelcom natural i incanviable a causa de la complexitat del món en què vivim. Malgrat això, sí que es pot treballar la consciència d'aquests per evitar que es tradueixin en prejudicis i per tant, actituds que influiran en la forma de ser i comportar-se. Si es treballa la consciència sobre els estereotips, aquests poden ser raonats per la pròpia persona i fins i tot descartats. En paraules de Worchel, Cooper, Goethals i Olson (2003), "todos

podemos marcar una diferencia si controlamos de manera consciente los efectos de los estereotipos en nuestros propios juicios sobre los grupos minoritarios” (p. 218).

Ja que d'altra forma, d'acord al que especifica l'ONU Mujeres s'estaria contribuint a la justificació i perpetuació d'uns estereotips, els quals poden desembocar en la discriminació a causa del gènere. Discriminació que:

Puede reflejarse y reforzarse con las teorías tradicionales y las modernas, las leyes y las prácticas institucionales”. Ja que, “los mensajes que refuerzan los estereotipos de género y la idea que las mujeres son inferiores vienen en una variedad de “envases” —desde canciones y anuncios publicitarios hasta proverbios tradicionales” (ONU Mujeres, 2016a).

Per últim, estudis recents confirmen que els estereotips de gènere es continuen reproduint. Per exemple, Sainz qui ha centrat les seves investigacions entorn les desigualtats de gènere en les noves tecnologies i els joves, en la seva tesi *Aspectos psicosociales de las diferencias de género en actitudes hacia las nuevas tecnologías en adolescentes* (2007), destaca que encara ara existeixen estereotips sobre els objectes tecnològics i les professions. La rentadora se segueix associant a les dones i els videojocs als homes.

En un altre estudi realitzat el 2016, sota el nom de *Adolescents gendered portrayals of occupations in the field of Information and Communication Technologies*, Sainz, Meneses, Fabregues i Lopez confirmen que gairebé la meitat dels enquestats considera masculines les professions que es deriven de les noves tecnologies, el que repercuteix en una presència baixa de dones en aquestes professions. Pel que determinen que:

The practical implications associated with these findings revolve around the need to challenge the persistence of gender roles regarding professions and occupations in modern societies. Many women with a potential interest in the field may be at risk of being underestimated and of underestimating their own capabilities when thinking of investing their talent in a hard ICT job (p. 196).

D'interès també sobre els estereotips de la població adolescents, ja que aquesta és la població objecte de la recerca realitzada, l'any 2015 va realitzar-se l'estudi *¿Fuerte como papá? ¿Sensible como mamá? Identidades de Género en la adolescencia* per Rodríguez i Megías. L'estudi realitza una cerca sobre els estereotips en base a ser noi o noia i en conseqüència als atributs, rols i relacions, entre altres, que es donen.

L'estudi conclou en què es mantenen molts dels estereotips tradicionals, com considerar les dones sensibles, preocupades per la imatge, belles, dedicades a la cura i comprensives. Mentre que els homes han de ser protagonistes, poderosos i protectors. Quant a les relacions és present una desigualtat en els rols i relacions.

Se segueix considerant les dones inestables i vulnerables pel que necessiten l'orientació i control de l'home, que les dones han de ser lleials en les relacions de parella i per contra, als homes per naturalesa se'ls justifica la infidelitat.

3.1.4 Sexisme i la seva operativitat

Adoptant la definició de Sau (2000), el sexisme pot entendre's com aquell "conjunto de todos y cada uno de los métodos empleados en el seno del patriarcado para poder mantener en situación de inferioridad, subordinación y explotación al sexo dominado: el femenino" (p. 257). Per la seva part, Lomas (2004) concep el sexisme com:

Actitud o conducta de menosprecio u opresión de un sexo hacia el otro. Conjunto de métodos y acciones que fomentan y favorecen una situación de inferioridad, subordinación y explotación del colectivo femenino o masculino. El sexismo abarca todos los ámbitos de la vida y de las relaciones humanas (p. 242).

Partint d'aquestes definicions, s'entén el sexisme com la discriminació a causa del sexe de la persona. Aquest es produeix en tots els aspectes de la vida, incloent-hi aquí les relacions entre els homes i les dones, la divisió del treball, la remuneració d'aquest, la repressió en qüestions sexuals, educacions diferenciades, el llenguatge diferenciat, que oculta o fa inferior, la reproducció d'estereotips que ataquen i humilien a la dona i l'accessibilitat, entre altres.

El sexisme pot donar-se de formes tan perverses, fins al punt de fer sentir reconegut al gènere femení amb la seva subordinació sexual. Castro i López (2007) exposen en relació a noies adolescents: "ser deseada ahora sexualmente satisface su necesidad de ser alguien para otro, aunque sea a costa de reconocerse únicamente como objeto de ese deseo sexual" (p. 297).

Tal com podem observar, el sexisme pot expressar-se de formes diferents. La distinció més comuna és sexisme hostil i sexisme benèvol. El sexisme hostil es dona quan s'adopta una actitud clarament discriminatòria vers la dona. Altrament, el sexisme benèvol succeeix quan la discriminació es produeix de forma subtil i oculta.

Dins de sexisme s'inclouria la definició de dona-objecte. Tractar i concebre la dona com un objecte implica la cosificació d'aquesta per part de l'home. Un possible exemple esdevé l'ús del cos de la dona, a partir de diferents mitjans de comunicació, tals com la publicitat per ràdio o televisió, o les cançons, entre altres.

En aquesta orientació Lomas (2008) afirma que en publicitat es produeix una "transferencia de las calidades del objeto a las cualidades del sujeto" de manera

que "el anuncio enuncia un objeto humanizado que se asemeja a un sujeto reificado y le brinda el placer, el prestigio, la alegría, la libertad o el poder de los que carecía [...] El objeto se exhibió como semejante en formas, contornos y colores al sujeto femenino. Es entonces cuando el objeto y la mujer aparecen en pie de igualdad, idénticos entre sí, en una analogía de formas, contornos y colores que sugiere la identificación y la semejanza casi absoluta de la mujer con el objeto enunciado y anunciado." (p.258). La dona s'identifica com a objecte i alhora el seu jo es cosifica.

3.1.5 Les relacions de gènere i l'abús de poder

Les relacions de gènere fan referència a les relacions socials que es donen entre homes i dones, els quals comparteixen un context determinat. Aquestes relacions es caracteritzen per la distribució del poder, l'accessibilitat i el control, desigual, entre aquests -homes i dones-.

En altres paraules, les relacions s'han jerarquitzat pel gènere, essent el gènere masculí el dominant i el femení el dominat. Paral·lelament, la disponibilitat, el control de recursos i com es gesten les relacions entre home i dona, defineix uns rols de gènere, en funció de, com s'ha dit abans, el context on s'està. És a dir, els rols de gènere equivalen un conjunt de normes construïdes socialment vers el que s'accepta o no en un home i una dona. En funció del rol que s'assigna es permet major accessibilitat o poder, entre altres.

Es produeix una relació d'abús en la parella "quan el vincle afectiu s'utilitza per aconseguir el domini, el poder que, per tant, implica la submissió de l'altra persona" (Institut Català de les Dones [ICD], 2015, p.119). Observem que aquest pot produir-se, ja que hi ha una relació de desigualtat en la parella, sent el que domina l'home.

Per Bourdieu (2000) el fet d'associar i diferenciar entre atributs masculins i femenins provoca que s'origini i s'expressi la necessitat; els subjectes a qui se'ls hi ha atribuït uns estereotips masculins de possessió i dominació i els subjectes a qui se'ls ha atribuït uns estereotips femenins l'anhel de ser dominats per aquells individus masculins que sospiren per dominar.

Normalment, l'abús o la visibilització del poder en la relació es dona de forma progressiva pel que es normalitza. D'aquí que Bourdieu (2000) afirmi que a l'haver incorporat tant aquesta tipologia de relacions i violència, siguin elles mateixes les que la reproduïxin, considerant-les pràctiques normals.

Aquestes relacions poden donar-se tant en espais públics, com privats i presenten una intencionalitat violenta. És a dir, pretenen fer mal a la persona que rep l'abús.

Destacar que en molts casos, els mites de l'amor romàntic s'empren com a justificadors d'aquestes relacions.

Cal recordar per tant, que les relacions de gènere poden tenir expressions de violència i establir-se a partir de la idea de l'amor romàntic. Tots aquests aspectes són formes de sexisme generadores de desigualtat i discriminació. Per exemple, un estudi realitzat a adolescents entre 14 i 16 anys, per el Instituto Andaluz de la Mujer (2011), destaca que un 65% dels adolescents andalusos exterioritza pensaments i actituds sexistes. De les violències i de l'amor romàntic com a expressió del sexisme es parla en els següents apartats.

3.1.6 Violència de gènere i violència masclista

La violència de gènere té lloc quan una persona, en contra de la voluntat de l'altra o altres persones dur a terme un acte nociu per a aquesta o aquestes, en base a les diferències socials que s'ha assignat a cada gènere (home-dona). Tal com succeeix amb el gènere, les relacions de gènere i els estereotips, la violència varia en funció del context cultural.

Si la violència de gènere contempla que els dos gèneres poden actuar perjudicialment contra ambdós sexes i exercir una situació de violència, la violència masclista s'acota a aquella violència exercida de l'home vers la dona (ONU Mujeres, 2016a). L'article 3 de la Llei 5/2008, del 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista (Llei 5/2008), defineix la violència masclista com:

La que s'exerceix contra les dones com a manifestació de la discriminació i de la situació de desigualtat en el marc d'un sistema de relacions de poder dels homes sobre les dones i que, produïda per mitjans físics, econòmics o psicològics, incloses les amenaces, les intimidacions i les coaccions, tingui com a resultat un dany o un patiment físic, sexual o psicològic, tant si es produeix en l'àmbit públic com en el privat.

Ambdues tipologies de violència poden donar-se i exercir-se de diferents maneres. Una de les més freqüents és la verbal. Dins la violència verbal s'inclou el menyspreu, sigui en un espai públic o privat, la ridiculització, l'insult o altres paraules que fereixen i incomoden, així com amenaces i diferents formes verbals agressives cap a persones apreciades de l'entorn d'aquesta.

Una altra forma de violència, també freqüent, és la violència física. S'entén com a violència física qualsevol acte físic d'una persona vers una altra o unes altres, a partir del qual es pretén fer mal i demostrar el poder que s'ocupa en la relació. Alguns dels efectes d'aquest tipus de violència són els directes, tals com lesions i

avortaments, o els indirectes, com podrien ser danys en la salut mental –efectes emocionals, traumes, etc.-.

S'inclouria dins la violència física, les cremades, els cops, les puntades, arrencar el cabell, les mossegades, la desfiguració i l'ús d'objectes i/o armes. La violència física portada a l'extrem pot causar l'assassinat. Comentar també, que en algunes classificacions s'inclou el tràfic de persones i la prostitució forçada dins aquesta tipologia de violència, a causa de l'ús físic paral·lel a la violència sexual.

Una tercera forma d'exercir violència seria sexualment. Equiparable, en certa manera, a la violència física, la violència sexual pot realitzar-se tant en un espai públic, com en un espai privat. Els efectes d'aquesta violència són similars als de la violència física i psicològica. A més però, inclouria totes aquelles malalties de transmissió sexual.

Exemples de violència sexual són l'intent de violació, la violació, el forçament a pràctiques sexuals, sigui com a practicant o com a observador, tràfic de persones, l'assetjament sexual i abús quant a reproducció –embaràs forçat, avortament forçat, esterilització forçada o mutilació genital femenina-.

Seguidament, destaca la violència psicològica. La violència psicològica és molt àmplia, pot incloure i donar-se paral·lelament a les violències desglossades anteriorment. Aquesta és considerada una de les més greus, a causa de les seves repercussions, tals com l'afectació de la salut mental en la víctima a curt i llarg terme. Algunes formes de violència psicològica poden ser conductes d'amenaça o despectives, actes que recordin i retornin a la víctima a situacions de violència viscuts en un passat, descuidar de manera intencionada a la persona, ignorar-la, aïllar-la, insultar-la, assetjar-la, humiliar-la, etc.

Per últim, una altra tipologia de violència és la violència socioeconòmica. Aquesta ve moltes vegades determinada per les relacions de poder entre homes i dones, i inclou el fet de treure a la persona els seus guanys, la no separació d'ingressos, no remunerar-li el treball i forçar a aquest, per exemple, en les tasques de la casa o possibles negocis propis. Alguns dels seus efectes poden ser l'aïllament social, la pèrdua laboral i l'empobriment (ICD, 2015).

Sau en el seu *Diccionari Ideològic feminista* (2000) descriu l'agressivitat com un tipus de violència realitzat de la pròpia persona cap a aquesta o bé, d'una persona cap a una altra o unes altres. És a dir, equipara la violència amb l'agressivitat. Fet pel qual, en relació als tipus de violència l'agressió pot donar-se de forma física, psíquica, sexual o econòmica.

Per justificar i reduir la gravetat de les lesions que ocasiona la violència, les persones joves indiquen que són actes que deriven de l'agressivitat, pèrdua de

nervis, juntament amb l'alcohol i les drogues, és a dir, aquests fets són algunes de les causes que justifiquen per exercir alguna tipologia de violència. Per exemple, en un estudi realitzat a adolescents entre 14 i 16 anys, per el Instituto Andaluz de la Mujer (2011) remarca que un 74% dels nois i un 68,4% de les noies atribueix aquestes causes com les que acrediten la violència.

3.1.7 Mites de l'amor romàntic

L'amor romàntic equival unes creences sobre com ha de ser l'amor, la relació amorosa i el que s'espera de la dona i l'home, que al mateix temps es conceben com les úniques i les vertaderes. Com s'explica més endavant hi ha instruments transmissors d'aquesta idea de l'amor. Per Blacking (1999) "la tasca difícil és estimar i la música és un art que prepara l'home per a aquesta tasca tan difícil" (p. 125).

En relació a aquesta afirmació i conceptes anteriors, l'amor romàntic incorpora els estereotips masculins i femenins, així com els rols de gènere i les relacions de poder. Aquestes creences, per tant, contribueixen a reforçar i mantenir les desigualtats, el poder i la ideologia del grup dominant.

Ruiz (2016) constata que encara la violència de gènere és molt present en l'adolescència i que aquesta sol justificar-se per amor. Alhora relata que aquesta violència està condicionada pel context cultural i els valors d'aquest, apresos entre altres, pels mitjans de socialització. Per exemple, un estudi realitzat a adolescents entre 14 i 16 anys, per el Instituto Andaluz de la Mujer (2011), posa de manifest que un 61,2% dels nois i un 41,7% de les noies associa la gelosia amb l'amor.

A grans trets, algunes de les creences més esteses es tradueixen en què l'amor aporta felicitat, l'amor pot superar-ho tot, l'amor inclou patiment, l'amor ha d'aguantar el que sigui i confondre l'amor amb possessió i entrega de l'altra (Pascual, 2016).

Alguns dels mites més coneguts són: el mite de la mitja taronja, el mite de la fidelitat, el mite de la gelosia, el mite de l'omnipotència, el mite del lliure albir i el mite de la passió eterna (ICD, 2015).

En primer lloc, el mite de la mitja taronja defensa que hi ha una única persona predestinada a ser la nostra parella. Aquella que un cop la trobem ens completarà. El fet de concebre l'amor amb una sola parella fomenta la permissivitat i el sacrifici per tal de mantenir la relació.

En segon lloc, el mite de la fidelitat promou que tots els desitjos s'han de realitzar únicament amb la parella, entenent la monogàmia com quelcom universal. Pel que premia la lleialtat, fomenta la passivitat i el sacrifici. Tot seguit, el mite de la gelosia concep la gelosia com un signe d'amor. És més, afirma que si aquests no es donen no hi ha amor en la relació. Amb aquesta idea es permetria a la figura masculina, la dominació a través de comportaments abusius, de violència, de possessió i de repressió.

En quart lloc, el mite de l'omnipotència recull la idea que l'amor pot amb tot i que amb l'amor es pot fer front a qualsevol obstacle o problemàtica. Des d'aquest mite es promouen relacions de parella dependents emocionalment, així com violentes. A continuació, el mite del lliure albir destaca que tots els sentiments que sentim provenen de la consciència i voluntat de la persona, i per tant no estan influenciats socialment, culturalment o biològicament. Des d'aquest mite emergeixen sentiments com l'excés de confiança o la culpabilitat.

El mite de la passió eterna o equivalència, com bé indica el seu nom, defensa que la passió dels primers mesos ha de durar durant tota la relació. I que si aquesta finalitza és perquè no era la parella adequada.

Aquests mites poden classificar-se en alguna tipologia d'amor, entre els que Orozco (2014) proposa: l'amor eròtic, lúdic i obsessiu. L'amor eròtic "es un amor a primera vista. Los amantes de este tipo son capaces de reconocer inmediatamente a las personas que se ajustan a su ideal físico" (p. 158). L'amor lúdic "es el amor basado en el propio juego amoroso. Los hombres *ludus* son cazadores de amor, y las mujeres coleccionistas de experiencias amorosas. Los amantes de este estilo son bastante promiscuos y poco comprometidos" (p. 160). I, l'amor obsessiu "provoca que el amante esté constantemente preocupado por un posible abandono, lo que le impulsa a exigir continuamente pruebas de amor a su pareja" (p. 164).

Destacar que en "l'adolescència i la joventut s'inicia l'experiència en l'establiment de les relacions afectives i és un moment idoni per construir-les d'una manera saludable i satisfactòria" (ICD, 2015, p. 111). És important, per tant, evitar la construcció dels mites de l'amor romàntic que interfereixen negativament en les relacions afectives.

Per últim, una altra perspectiva a tenir en compte és l'exposada en el *Diccionari Ideològic Feminista* de Sau (2000), on s'apunta que "el varón encuentra a menudo más placer en el propio forcejeo para obtener amor que en el disfrute del amor mismo, [...]" (p.39). Idea que podria relacionar-se amb l'exposat per Bourdieu, en l'apartat de les relacions de gènere, en el sentit que l'home sent el desig de dominar i aquest forcejament en l'amor no és més que una modalitat per fer-ho i

sentir-se, com s'ha dit quan s'exposaven els estereotips masculins, poderós, fort i superior.

3.2 Adolescències i les vivències del gènere normatiu

El mot d'adolescència prové del llatí i pot traduir-se com "créixer" o "evolucionar cap a la maduresa". Equival per tant, un període de transició de la vida d'una persona, el qual se situa entre la pubertat, entenent aquesta com un estat natural, i l'adulthood, com una construcció de caràcter cultural (Feixa, 2012).

En paraules de Castro i López (2007), aquest créixer, evolucionar "supone experimentar inestabilidad, desequilibrio y pérdida de la adaptación previa. La ansiedad frente al cambio y la necesidad de una nueva reestructuración interna y externa plantea conflictos, de cuya resolución dependerá el propio proceso de maduración personal" (p. 20).

Diferents canvis, tals com una millora en l'alimentació, la higiene, condicions de vida i avanços mèdics han desembocat en què l'adolescència s'avanci i s'escurci com a període, relacionant la durada d'aquest amb l'escolarització secundària. I el seu fi amb l'edat legal, en molts països els 18 anys. Sintetitzant, l'adolescència es pot entendre com:

Franja etaria (14-19 años) en la que se establecen los pilares de la identidad, y se afrontan los ejercicios y estrategias de socialización sobre las que se construyen buena parte de las expectativas y percepciones que darán contenido a la personalidad (Rodríguez i Megías, 2015, p.8).

No tots els adolescents presenten el mateix comportament, en tant que no tots comparteixen els mateixos valors. Els valors es construeixen mitjançant relacions en diferents contextos, esdevenen els impulsors de la conducta de la persona i les interpretacions que aquesta faci.

Els valors formen part de la identitat d'una persona. En l'adolescència la identitat personal es construeix en base a les percepcions dels altres, els rols que es desenvolupen i la consideració social que es té d'aquests. "Así, el adolescente asume como propios unos comportamientos que reflejan lo que es; lo que siente y como lo siente; lo que valora, por qué lo valora y cómo lo demuestra" (Tey, 2012, p. 142).

En aquest procés de cerca d'identitat, sol sentir-se confús, mostrar contradiccions i patir crisis. D'aquí que reprement la definició d'adolescència, s'entengui aquesta

com un període de canvis en què es viuen diferents crisis i transformacions (Castro i López, 2007).

En altres paraules, les persones adolescents es troben en un punt en què temen la pèrdua d'allò que han conegut fins al moment, la consciència d'aquests canvis personals, físics i de noves normes provoca que aquests es trobin envaïts i cerquin un refugi interior, per tal de reconèixer i discernir les seves pròpies emocions, sensacions i valors.

És una època per tant, de redescobrir-se i experimentar. Redescobrir allò que ja coneixen, a ells mateixos, al seu entorn i experimentar allò que no coneixen, altres entorns, altres relacions. Funes (2003) apunta "se trata de sujetos inmersos en una etapa clave de transformación de lo que ahora son y de descubrimiento de lo que desean ser, de lo que prueban a ser".

Les emocions i sentiments juguen un paper clau en la construcció d'identitat de l'adolescent, en tant que reforcen el seu sistema de valors i el posicionen en comparació als del context social de la persona.

Quan les emocions, els sentiments i els valors de l'adolescent corresponen i són semblants aquells que s'esperen en determinades situacions i contexts, menys conflicte es produeix, facilitant que l'adolescent els adquireixi com a bons i correctes en la seva representació mental, i com a conseqüència, en la seva identitat.

Un marc de referència clar en aquesta etapa són els iguals. Aquests es veuen com a models socials a qui imitar, amb qui reflectir-se i sentir-se acceptats. Així doncs, és a partir de les interaccions amb aquests que s'intercanvien sentiments, es forgen valors, es jutgen i sancionen accions, pel que es consoliden expectatives i aprenentatges socials, per exemple, en relació a rols, trets, idearis, com l'amor romàntic, la imatge corporal, etc.

En el procés de construcció de la seva identitat, a través de les relacions també construeixen la identitat de gènere, per Feixa (2012) "la transición juvenil es básicamente un proceso de identificación con un género determinado, aunque a menudo se ha confundido con un proceso de emancipación parental, económica e ideológica, que históricamente ha sido exclusivo de los hombres" (p. 43).

Entre altres motius, és un procés d'identificació amb el gènere perquè és en aquesta etapa quan les diferències morfològiques i de sexe s'accentuen (Jayme i Sau, 1996). D'aquí la correlació amb què:

Ese deseo de imagen sin imperfecciones aparezca en el momento del descubrimiento consciente de la sexualidad y del cuestionamiento acerca de su identidad sexual. Lo que el adolescente cree jugarse ante los demás es esa imagen

externa que intenta dominar, para que le devuelva una ilusión de sí mismo que le alivie frente al descontrol, la incertidumbre y el sentimiento de extrañeza, ante un cuerpo y una realidad cambiantes (Castro i López, 2007, p.43).

Aquest intent per aconseguir el cos perfecte en base a uns estereotips, tals com força, seducció i domini sexual, fa que aquests es reforcin com a l'ideal.

Per altra banda, cal destacar la rellevància de les noves tecnologies en les persones joves, en tant que l'adolescència del s.XXI, també coneguda com a nadius digitals, ha desenvolupat la seva vida, el seu pensament, maneres de veure i fer, d'acord a les noves tecnologies. Aquestes són d'ús habitual i representen un dels mitjans a través dels quals els i les joves escolten i comparteixen música. D'aquí que autors com Feixa (2012) es qüestionin quin és l'impacte cultural d'aquest nou mode de vida. Si aquest plantejament hi afegim l'exposat per Castro i López (2007):

Siendo indiscutible la aportación en el terreno de la comunicación y la información, que esta revolución tecnológica ha generado, vemos cómo también se convierte, en ocasiones, en vehículo para la manifestación de comportamientos que podríamos considerar de riesgo para algunos adolescentes (p. 302).

Pascual (2016) corrobora la idea de Castro afirmant que els mitjans de comunicació presenten major influència durant l'adolescència. Com s'ha comentat aquestes són d'ús habitual en l'adolescència, pel que rebre constantment estereotips de gènere, mitjançant continguts estereotipats i sexistes, per exemple a partir de cançons, fomenta que els i les adolescents puguin interioritzar-los i adoptar conductes de risc en relació a aquests. Conductes com el rebuig i modificació del seu cos o la sexualització d'aquest com a via d'acceptació i reconeixement.

Per finalitzar, destacar que el Instituto de la Juventud, va realitzar un document *Estratégico en Salud Mental del Sistema Nacional de Salud*, en data última revisió el 2009. En aquest es recull la salut mental de la població adolescent d'Espanya i entre les problemàtiques més freqüents, amb un increment notable hi ha: la violència i conductes antisocials, la importància de la imatge corporal i els trastorns d'alimentació i l'abús de substàncies.

Tres aspectes recollits precisament en els estereotips de gènere i els quals han set temàtica d'estudi per diferents investigadors. Un d'ells és Funes (2003), qui exposa una nova tipologia de violència emergent, on s'inclouen llenguatges agressius, adopció de rols per a simular duresa, provocació i fanfarroneig, així com conductes agressives, per part dels i les adolescents.

3.3 Música, funció social i impacte de gènere

Prèviament a profunditzar en com la música pot relacionar-se amb els conceptes d'estereotips de gènere i adolescència cal definir què és la música. Així doncs, per Orozco (2014) la música és:

El arte de combinar sonidos y silencios utilizando los principios fundamentales de la melodía, la armonía y el ritmo. Pero, desde el punto de vista que nos interesa –el psicológico– la música es un conjunto de estímulos que provoca sensaciones en aquellas personas que la escuchan con un cierto grado de atención. Teniendo en cuenta sus efectos emocionales y motivacionales, a la música se le atribuyen numerosas funciones (p.11)

En la definició donada per Orozco ja veiem que la música té diferents efectes. Per exemple; a nivell social pot promoure la cohesió de grups i comunitats; a nivell emocional pot incidir en l'actitud i identitat de les persones, així com en l'estat d'ànim; i a nivell cognitiu-emocional la música fomenta la participació de diverses àrees del cervell, mitjançant l'expressió d'emocions i sentiments en relació a cançons, reafirmació i aprenentatge d'estereotips, actituds i comportaments socials, entre altres. D'aquí la seva importància en el desenvolupament de les persones. En relació a les funcions de la música, cal destacar que:

Por otra parte, tampoco podemos olvidar que la sociedad y la cultura moldean nuestros valores, creencias y patrones conductuales sobre lo que es aceptable, deseable y justo, y estos patrones sociales afectan directamente a nuestra actitud respecto a determinados tipos de música y a la información que ofrecemos a los demás. Informamos de cómo somos y cómo nos gusta ser vistos a través del tipo de música y del volumen en el que la escuchamos" (Orozco, 2014, p. 33).

Podríem dir per tant, que una de les funcions més rellevants de la música és fomentar la comunitat a partir d'experiències humanes compartides, expressant actituds socials i incidint en la vida social, d'acord a un context cultural. És per això, que Aiats (1999), defineix la música com "una síntesi dels processos cognoscitius propis d'una cultura i del resultat de la interacció social. [...] Els valors socials que pren una música i l'efecte que produeix depenen sobretot del <context>"(p. 14).

És més, autors com Merriam (2001) expressen que a través de les lletres d'una cançó es poden deduir els valors d'una cultura i les funcions socials de les esmentades lletres. De la definició anterior, podem concloure que a grans trets la música es limita a reafirmar aquelles actituds, patrons i idees, ja presents en una societat.

Adorno (2000) concep la música com un producte de l'home, per tant, social, per tal d'expressar-se. En altres paraules, Blacking (1999) constata aquesta deducció amb la premissa següent "[...] el factor decisiu de formació d'estil en qualsevol

intent d'expressar sentiment en la música ha de ser el contingut social" (p. 98). Així doncs, segons aquestes idees, la música reflecteix en diferent mesura les estructures socials i el poder d'aquestes, contribuint a la seva permanència.

En l'actualitat, la música té una presència considerable, per exemple, en dades del Ministeri d'Educació, Cultura i Esport, de 2014-2015, la ciutadania espanyola situava en primer lloc, amb un 87,2% escoltar música, en segon lloc, amb un 62,2% la lectura i en tercer lloc, amb un 54% anar al cine. És per això que Orozco (2014) afirma "la música impregna nuestra vida cotidiana, está omnipresente y tienen un fuerte impacto en muchas de nuestras decisiones, aunque no seamos conscientes de ello" (p. 93).

La idea exposada per Orozco, és compartida també per altres autors, com Merriam (2001) qui reafirma la importància de la música, indicant que "probablemente ninguna otra actividad cultural esté tan generalizada ni condicione, modele y controle tanto el comportamiento humano" (p. 285).

Si bé recordem, l'adolescència era una etapa de cerca i construcció d'identitat, tan individual com col·lectiva. Aquesta identitat es construeix principalment a través de la socialització i assignació de modes, actituds, comportaments i símbols, amb els iguals i altres mitjans, com la música. D'acord a Orozco (2014) aquelles persones amb major apertura mental tendeixen a emprar la música de forma racional, mentre que aquelles que altrament són emocionalment més inestables duen a terme un major ús emocional de la música.

Els adolescents i les adolescents es troben en un període incert, pel que són emocionalment inestables. D'aquí la connexió emocional amb la música i la rellevància d'aquesta en el procés de construcció d'identitat d'aquests. És a dir:

La música conecta con un tipo concreto de turbulencia emocional, asociada a cuestiones de identidad individual y de posicionamiento social [...] Lo que podemos deducir de todo esto no es únicamente que los jóvenes necesitan la música, sino también que el ser <joven> se define a partir de la música (Frith, 2001, p. 425).

En altres paraules, "si asumimos que las personas que prefieren escuchar un tipo de música comparten ciertas ideas, valores, actitudes y comportamientos, la música se conforma entonces como un instrumento de identidad social" (Orozco, 2014, p. 35).

En relació a les i els adolescents, cal destacar que la forma de consumir música ha canviat. Així, l'estudi *Del Cassete al Spotify: universitarios, hábitos e identidades musicales*, de Cabello, en data del 2013, exposa que la forma en què es consumeix música ha canviat a causa de l'accessibilitat i universalització de les TIC i Internet. Les persones joves poden en l'actualitat escoltar música per mitjà de canals

gratuïts, pel que ha augmentat notablement l'escolta de cançons individuals en relació a obres senceres d'autors, autores i grups musicals.

Quant al gènere, la música pot restringir o impedir l'accessibilitat, les possibilitats i el coneixement de les dones, perpetuar ideals femenins i masculins, definir el que s'espera d'una identitat masculina i una femenina. Com s'ha apuntat abans, la música reproduceix i reafirma els estereotips, les desigualtats i les estructures de gènere d'una cultura i una societat. Si els adolescents construeixen les seves creences, ideals, patrons, enfoquen els seus comportaments i actituds, i conformen la seva identitat, en base a aquestes, estaran assimilant i perpetuant estereotips, desigualtats i estructures de gènere, contribuint a reforçar-les i mantenir les conseqüències a les que aquestes donen lloc.

Per últim, pel que fa a estudis del tema, Tagg (1989) va dur a terme un estudi empíric per demostrar la influència de la transmissió de la música en la identitat de gènere. Aquest consistia en què un grup de 10 persones escoltessin un fragment musicals de cinema o televisió i posteriorment, escrivissin el que s'imaginaven que es reproduïa visualment. Tot i que el mètode emprat no donava opinions, indicacions o pistes, fet pel qual no s'interferia en el pensament del subjecte, la majoria de respostes van ser homogènies i estereotipades en relació als rols de gènere. L'estudi emfatitza com la música incideix en la interiorització d'estereotips de gènere i el que es deriva d'aquests –relacions, rols, atributs...-, més enllà de la vessant visual (Tagg, 1989, p. 12-13, citat per Viñuela, 2003).

Hernández i Maia (2013) en el seu estudi *Músicas populares urbanas, relaciones de género y persistencia de prejuicios*, a part de compartir les diferents idees exposades en els paràgrafs anteriors en relació al gènere, va destacar que una de les problemàtiques principals per a dur a terme l'estudi va ser la resistència dels participants en reconèixer la presència d'estereotips, en tant que preferien limitar la seva vivència musical a l'escolta de manera inconscient i no crítica. Aquest és un factor a tenir en compte en qualsevol proposta educativa que vulgui abordar la reproducció d'estereotips de gènere en l'adolescència.

4. El treball de camp de la recerca

Dins el treball de camp de la recerca s'aprofundeix als aspectes ètics de la mateixa, així com la tria de la perspectiva metodològica i el qüestionari com a eina de recollida de dades emprada. Alhora es descriu la mostra, el context i els dos instituts participants de la investigació. Per últim, es presenten els resultats sobre les respostes a les preguntes del qüestionari, a partir de la descripció, l'anàlisi de contingut, la triangulació amb el marc teòric i la interpretació de les dades.

4.1 Aspectes ètics de la recerca

La realización de investigación social éticamente fundamentada debería ser un objetivo de todos los investigadores sociales. [...]. Toda investigación social (utilice encuestas, documentos, entrevistas o comunicación a través de ordenador) da lugar a una serie de cuestiones éticas relacionadas con la privacidad, el consentimiento fundado, el anonimato, el secretismo, la sinceridad y lo deseable que sea la investigación (Blaxter, Hughes i Tight, 2008, p. 174).

Així doncs, basant-me en la perspectiva interpretativa els aspectes ètics de la recerca que han donat qualitat i rigor són: la credibilitat, la confirmació i la transferibilitat.

La credibilitat s'ha procurat garantir a través de diferents grups heterogenis que donessin representativitat. A més, les dades han set reals, partint de la consistència; és a dir, que aquells resultats han succeït en relació a un context, uns participants i un moment sociocultural i econòmic concret. En el cas de la recerca realitzada aquesta se situa en el context de Vic, ha participat alumnat de secundària de dos centres educatius, la recollida de dades i l'anàlisi s'ha realitzat entre els mesos de gener i març. Els resultats poden ser retornats als instituts participants i a altres.

Pel que fa a l'ètica de la investigadora, aquesta s'ha compromès a complir amb el codi deontològic de l'educadora i l'educador social de forma global, s'ha posat especial cura en l'ètica en l'accés al camp, el tractament i confidencialitat de les dades, així com els diferents codis ètics propis i pactats amb cada institut que han quedat recollits en el document de consentiment informat.

En relació als aspectes esmentats, destaquen quatre qüestions ètiques, a les que seguidament es donarà concreció: l'accés al camp, el consentiment informat, la devolució de la informació i la confidencialitat de la informació.

Quant a l'accés al camp, s'ha contactat amb les direccions i coordinacions de l'Institut La Plana i el Col·legi Sagrat Cor de Vic. A aquestes se'ls ha explicat que la investigació tenia un fons purament acadèmic i pretenia recollir dades reals per donar resposta a la pregunta de recerca formulada, a través d'un qüestionari amb tot l'alumnat de 4t curs de l'Educació Secundària Obligatoria (ESO).

Alhora, se'ls ha deixat visualitzar de manera prèvia el qüestionari i se'ls ha exposat que l'ús que s'ha realitzat de les dades ha set emprat únicament per a l'elaboració del document que plasma la investigació. Per mitjà d'aquests, s'ha decidit que era més factible i òptim pels participants –que l'enquesta fos passada per un o una professional intern o interna del centre, o per la investigadora–.

Per altra banda, el consentiment informat (*Annex 1., p. 4 i Annex 2., p. 5*) ha estat tractat amb les direccions i coordinacions dels centres, que disposen de la competència per donar l'autorització d'ús de la informació. S'han firmat dues còpies, una pels instituts i l'altra per la investigadora, d'autorització de confidencialitat i tractament de les dades. Paral·lelament, s'ha explicat als i les joves que les dades es recollien per elaborar un Treball Final de Grau i que aquestes serien anònimes, fet pel qual no apareixeria cap dada personal que els pugui involucrar amb la informació exposada.

Respecte a la devolució de la informació es va proposar a les direccions i coordinacions parlar amb els i les participants, per tal que ells i elles triessin el mitjà que preferien per a retornar la informació. Entre els mitjans que es va proposar hi havia la possibilitat d'enviar la recerca a la direcció i coordinació i que les persones responsables decidissin explicar-la, o algun altre professor o professora de la institució, concertar un dia perquè jo, com a investigadora, anés a exposar els resultats a l'alumnat, o bé, que els i les adolescents exposessin alguna altra proposta de devolució.

Tant el Col·legi Sagrat Cor de Vic, com l'Institut La Plana han volgut que se'ls enviés una còpia de la recerca final i que en cas que ho requerissin, la investigadora estigués disposada a exposar els resultats a l'alumnat enquestat.

Finalment, pel que fa a la informació confidencial, es tracta d'una investigació que no implicava que cap adolescent expressés informació íntima. A més, com ja s'ha dit, s'ha mantingut l'anonimat de l'alumnat participant, preservant la seva seguretat i dret a resposta anònima.

4.2 Justificació de la perspectiva metodològica de la recerca

La metodologia que s'ha adoptat en el treball pràctic de recerca inclou la quantitativa i la qualitativa. En paraules de Blaxter, Hughes i Tight (2008):

Un paradigma quantitatiu, en relació al que ens interessa per la nostra investigació, assumeix una realitat estable. I, un paradigma qualitatiu, intenta comprendre el comportament o l'actitud a partir dels mateixos autors, a partir d'una posició subjectiva i holística. Alhora, des d'aquest paradigma la investigadora assumeix una realitat dinàmica i es basa en la validesa de les dades, quant a reals i profundes (p. 79).

Així doncs, la metodologia que s'ha escollit pertany a la dimensió interpretativa, la qual, com s'ha apuntat, concep la realitat des d'un plantejament actiu, complex i heterogeni, que relaciona teoria i pràctica (Latorre, Del Rincón i Arnal, 2003).

Per decidir la seva orientació es van valorar diferents perspectives: una metodologia qualitativa orientada a la comprensió i interpretació i el mètode basat en l'estudi de casos múltiples o bé, una metodologia orientada a la descripció i la interpretació i el mètode basat en qüestionaris.

Finalment, per l'amplitud i finalitat de la recerca es va decidir escollir una metodologia orientada a la descripció i la interpretació i el mètode basat en qüestionaris. En el procés de realització del treball de camp s'han pres decisions respecte als mètodes i, finalment s'han fet ús únicament del qüestionari l'anàlisi de contingut.

Partint d'aquesta dimensió, la finalitat de la investigació és descriure i interpretar una realitat concreta, relacionant els conceptes de música, gènere i adolescència. Per tal de descriure, analitzar i posteriorment interpretar la informació que s'ha recollit s'ha emprat la triangulació. La triangulació consisteix a relacionar, comparar i contrastar, en aquest cas concretament, els resultats dels qüestionaris i els conceptes, teories i estudis recollits en el marc teòric sobre la temàtica objecte d'estudi; la influència de la música en la transmissió d'estereotips de gènere en l'adolescència.

Per altra banda, s'ha escollit el qüestionari com a eina d'anàlisi, en primer lloc, perquè l'objectiu de la investigació era recollir informació tant quantitativa com qualitativa. En segon lloc, perquè en relació a altres estudis de la mateixa temàtica és el mètode més emprat que permet tenir una visió de la tendència de la població en relació al tema objecte d'estudi. Exemples d'estudis són *Percepción de las relaciones de género entre adolescentes: Transmisión de estereotipos y mitos de amor*, de Guardo en data del 2012 o *Músicas populares urbanas, relaciones de*

género y persistencia de prejuicios: Análisis de la comprensión de seis canciones por jóvenes españoles y brasileños, de Hernández i Maia del juny de 2013 o *El papel de la música en la construcción de una identidad durante la adolescencia ¿Dime qué escuchas y te diré quién eres?* realitzat per Ruiz el febrer del 2015.

A partir del qüestionari s'ha pretès obtenir dades quantitatives com la finalitat i la identificació amb què escolten música, els elements pel que l'escullen, la presència que consideren d'estereotips de gènere en les cançons que escolten i la freqüència en què escolten cançons que si inclouen estereotips de gènere, entre altres.

I dades més qualitatives com els continguts dels estereotips de gènere i el sexisme, que transmet la música amb els quals es poden identificar les i els adolescents. L'anàlisi de contingut de les cançons que escolten omple de significats i reforça la comprensió i les interpretacions de la informació obtinguda. Entre els mètodes d'investigació qualitativa l'anàlisi de contingut:

Es una técnica para leer e interpretar el contenido de toda clase de documentos y, más concretamente (aunque no exclusivamente) de los documentos escritos. [...] La lectura para ser científica debe ser total y completa y, por ello, no basta con captar el sentido manifiesto de un texto sino llegar a su contenido latente (Ruiz Olabuénaga y Ispizua, 1989, 182-183).

El resultat dels qüestionaris ofereixen informació sobre un conjunt de cançons que s'ha considerat necessari escoltar i llegir les seves lletres, ja que això permet que la recerca realitzada descobreixi els missatges latents de gènere.

4.3 Mostra i selecció

La mostra i la selecció fa referència a les persones que s'escullen com a participants del projecte d'investigació. En aquest s'ha decidit optar per una mostra no probabilística de conveniència, en tant que els dos instituts participants es trobaven accessibles i pròxims al territori de la investigadora i agrupaven la població amb les característiques d'objecte d'estudi.

La població que es va decidir estudiar han set adolescents que es trobessin a 4t curs d'ESO. S'ha escollit aquest curs, ja que l'alumnat que en forma part, es troba inclòs en el període de l'adolescència i empra la música amb una finalitat catàrtica, és a dir, utilitza la música com a mitjà per exterioritzar les emocions i disposa de major capacitat per reflexionar vers la música i els elements que pot portar implícits.

Del Col·legi Sagrat Cor de Vic s'ha enquestat dos cursos, la A i el B, amb un total de 39 participants. De l'Institut La Plana s'ha enquestat tres cursos, la A, el B i el C, amb un total de 54 participants. En el següent quadre sobre la mostra es recull l'alumnat participant per centre i el seu sexe (noia/noi).

Quadre 1. Mostra

Centre	Noia	Noi	Total
Sagrat Cor de Vic	23	16	39
Institut La Plana	27	27	54

4.4 Explicació del context

A continuació es procedeix a descriure el context, prèviament però, especificar que no ha estat objectiu del treball de recerca l'estudi de la correlació del context amb els resultats. Així doncs, la informació que es dona té únicament la finalitat d'ubicar els centres i la mostra.

Els dos instituts seleccionats es localitzen a la ciutat de Vic. Vic és la capital de la comarca d'Osona. Té 43.287 habitants i disposa d'una superfície de 30'6 km² (IDESCAT, 2016). Es distribueix en 10 barris, sense comptar la Guixa i Sant Llàtzer: el Remei, l'Estadi, Santa Anna, d'Osona, la Serra-de-senferm, la Calla, l'Horta Vermella, del C/ Sant Pere, del Centre Històric i dels Caputxins. El Col·legi Sagrat Cor de Vic està situat al barri del Remei i l'Institut La Plana al barri de l'Horta Vermella.

Tradicionalment, Vic s'ha dividit entre Vic sud i Vic nord, associant unes característiques a cada zona de la ciutat que comporta un cert etiquetatge segregador. D'aquí que fins i tot s'hagin creat associacions de veïns, com l'Associació de Veïns del Barri Vic Nord, contribuint encara més a aquesta segregació urbana.

Ambdós instituts estan situats a la zona sud. Pel que fa a les característiques de la zona sud, el Pla director de barris elaborat per l'Ajuntament de Vic en data del 2012, recollia que els barris de la zona sud de Vic projectaven una imatge deteriorada i d'incivisme en relació a joves al carrer, alcoholisme, drogues, mobiliari i voreres en males condicions, escombraries i fems de gos, etc. Així com que calia una millora dels equipaments presents a la zona. I, que hi havia problemes comunitaris i manca de Centres Cívics o Espais Socials en certes zones concretes.

Altrament, es recull que en els barris de la zona nord de Vic hi ha zones específiques que disposen d'espais de pertinença i utilitat pel veïnat, així com l'arrelament de serveis de l'Ajuntament. Es destaca també una bona senyalització dels carrers. I es remarca com a problemàtiques, l'embussament en zones concretes en hores puntes i que cal revisar i millorar les voreres.

Per últim, en el Pla Local d'Inclusió Social, elaborat per l'Ajuntament de Vic el novembre del 2013, es va detectar com a perfil vulnerable un increment dels joves entre els 16 i els 20 anys amb fracàs escolar.

4.5 Explicació dels dos Instituts participants

4.5.1 Col·legi Sagrat Cor de Vic

El Col·legi Sagrat Cor de Vic està situat al Carrer Andreu Febrer de Vic. Es tracta d'una escola de caràcter concertat, des de la qual s'ofereix la possibilitat de cursar Educació Infantil (EI), de 3 a 6 anys, Educació Primària (EP), de 6 a 12 anys i educació secundària obligatòria (ESO), de 12 a 16 anys.

El Col·legi està adjunt a la Congregació de les Serventes del Sagrat Cor de Jesús, la qual va ser fundada per Joan Collell, en data de 1891, per tal de fer accessible l'educació a joves obreres i els seus fills. Els principis i valors sota els quals treballa el Sagrat Cor, es basen en els de l'evangeli de la religió catòlica, així com "la tendresa, l'amor, la confiança, la senzillesa, l'amor al treball, l'actitud de servei i l'acollida" (Col·legi Sagrat Cor de Vic, 2017).

Per fer-ho, destaquen la persona com a eix central i busquen fomentar la seva felicitat, protagonisme, acceptació, inclusió social i participació activa en la ciutadania, mitjançant una educació personalitzada i integral, la qual abrasi tots els àmbits de la persona (físic, psíquic, intel·lectual, espiritual i social-afectiu). Alhora, no conceben la persona com un element aïllat, sinó que donen importància als sistemes d'aquesta, com ho són la família i la comunitat, promovent-ne una coresponsabilitat. I, la formació constant dels professionals que formen la pròpia comunitat educativa (Col·legi Sagrat Cor de Vic, 2017).

4.5.2 Institut La Plana de Vic

L'Institut La Plana de Vic està situat al Carrer Rector de Vallfogona, 65. Es tracta d'un institut de caràcter públic, des del qual s'ofereix la possibilitat de cursar Educació Secundària Obligatòria (ESO), de 12 a 16 anys i Batxillerat, de 16 a 18 anys.

Els principis i valors sota els quals treballa La Plana, es basen en:

Els valors propis d'una societat democràtica: la llibertat personal, la igualtat i la solidaritat. El respecte a totes les confessions de caràcter religiós, el pluralisme ideològic, i l'exclusió de qualsevol mena d'adoctrinament i proselitisme. El foment de la pau i el respecte als Drets Humans. I, el conreu del coneixement de Catalunya, l'arrelament dels alumnes al país i el respecte a la convivència (Institut La Plana de Vic, 2017).

D'acord a aquests principis, La Plana és un institut laic, que ofereix com a eixos principals l'educació integral i la coeducació. Una educació integral, per tal de tenir en compte els diferents aspectes d'una persona (intel·lectual, físic i emocional), així

com el treball amb famílies. Coeducatiu en tant que "eduquem per a la igualtat, perquè nois i noies tinguin les mateixes oportunitats i perquè les activitats educatives no siguin discriminatòries, perquè puguin participar en la vida del centre amb el mateix grau d'igualtat i responsabilitat". (Institut La Plana de Vic, 2013).

4.6 El qüestionari com a eina de recollida d'informació

L'eina que he emprat per a dur a terme la investigació és el qüestionari. Basant-me en Blaxter, Hughes i Tight (2008):

Los cuestionarios son una de las técnicas de investigación social más ampliamente utilizadas. La idea de formular preguntas escritas precisas, para aquellas personas en cuya opinión o experiencia está interesado, parece ser una estrategia obvia para encontrar las respuestas a los temas de su interés (p. 195).

Amb el qüestionari doncs, s'ha pretès recollir dades quantitatives i qualitatives, sobre els mateixos aspectes amb un nombre considerable del col·lectiu d'estudi; les i els adolescents, per posteriorment, descriure-les, analitzar-les i interpretar-les com a resultats obtinguts.

Es va escollir el qüestionari i no una altra eina, com les entrevistes o els grups de discussió, ja que per la tipologia de dades que es volia recollir, la temporalitat que es disposava, el col·lectiu a tractar i el no coneixement que es tenia del grup amb qui es portaria a terme la recerca s'ha considerat l'eina més adient.

Quant a l'estructura del qüestionari (*Annex 3., p.8*) va dissenyar-se de manera que donés respostes als diferents objectius que es volien assolir mitjançant aquest. Pel que fa al disseny, a la capçalera s'inclouïa la pregunta d'investigació i una breu presentació. En la presentació s'indicava perquè es realitzava l'enquesta, la finalitat de la investigació, el tipus de col·laboració que es demanava, alhora que s'agraïa als i les participants per aquesta, se'ls explicava la tipologia de pregunta que es trobaven i les possibilitats de resposta que es demanava a aquestes.

Seguidament, el cos de l'enquesta es dividia en dos apartats. Un primer titulat "Dades identificatives", on es demanava el curs, l'edat i el sexe. Un segon, titulat "Preguntes", on s'inclouïen les diferents qüestions dissenyades de cara a donar resposta a la pregunta d'investigació. En total, destacaven nou preguntes que correlacionen amb els objectius de la recerca, tal com queda explicat en el següent quadre.

Quadre 2: Correspondència objectius i preguntes qüestionari.

	Objectiu 1. Identificar algunes de les cançons i les seves i els seus corresponents cantants/grups, més escoltades pels i les adolescents.	Objectiu 2. Conèixer, identificar i analitzar si les cançons que escolten els i les adolescents contenen estereotips de gènere.	Objectiu 3. Conèixer, analitzar i interpretar la incidència i la rellevància de la música en els i les adolescents.	Objectiu 4. Conèixer, analitzar i interpretar si la música pot influenciar en la transmissió d'estereotips de gènere en l'adolescència.
Pregunta 1. Amb quina freqüència escoltes música?			X	X
Pregunta 2. Amb quina finalitat escoltes música?			X	X
Pregunta 3. En quin element et fixes més a l'hora d'escollir la música?				X
Pregunta 4. Consideres que la música que escoltes, transmet qui ets, el teu jo, la teva personalitat...?			X	X
Pregunta 5. Els estereotips de gènere són creences i idees sobre trets i qualitats que s'assignen a les persones segons el seu sexe. Socialment s'han establert dos gèneres per definir les característiques i com s'han de comportar els homes – gènere masculí– i les dones – gènere femení. Consideres que les cançons que escoltes transmeten estereotips de gènere i les seves lletres envien el missatge sobre com han de ser, pensar, sentir, comportar-se... els nois i les noies ? Per què? Posa un exemple		X	X	X
Pregunta 6. En les cançons que escoltes hi ha algun adjectiu negatiu cap a les dones (per exemple una paraula o una frase que és un menyspreu, que margina, que insulta, que expressa violència...)?				X
Pregunta 7. En cas que en les cançons que escoltes hi hagués algun adjectiu negatiu cap a les dones, podries posar-ne un exemple?		X	X	X
Pregunta 8. A continuació hi ha un llistat de cançons. Marca la freqüència en que les hagi escoltat.		X		X
Pregunta 9. Escriu dues o tres cançons i el o la cantant/grup d'aquestes, que escoltis amb freqüència.	X	X		

En relació a la tipologia, tres eren d'informació, dues de categoria, dues de selecció múltiple i dues d'escala. Les preguntes d'informació són aquelles en què la persona enquestada ha de respondre breument a una pregunta de forma oberta. Corresponen a les preguntes 5, 7 i 9. Les preguntes de categoria són aquelles en què només es pot marcar una opció de les múltiples possibles ofertes per l'enquestador o l'enquestadora. Corresponen a les preguntes 1 i 4. Altrament, les preguntes de selecció múltiple són aquelles en què es pot marcar més d'una opció de les proposades. Corresponen a les preguntes 2 i 3. Per últim, les preguntes d'escala són aquelles que ofereixen una gradació de respostes i cal marcar una única opció entre les ofertes. Corresponen a les preguntes 6 i 8.

Comentar, que el qüestionari en general i en concret les preguntes es van escriure amb un registre que tingués en compte el públic a qui anava destinat. Per exemple, es va procurar no realitzar preguntes confuses, que necessitessin coneixements específics o complicades en la seva formulació. Es va tenir cura ètica en la seva redacció per tal que en cap cas poguessin resultar ofensives. Alhora, es va intentar mantenir un registre entenedor, pròxim a l'adolescència i personalitzat (Blaxter, Hughes i Tight, 2008).

Al mateix temps, destacar que les preguntes es van realitzar a partir de criteris com estudis de la mateixa temàtica o temàtiques similars realitzats, com *Músicas populares urbanas, relaciones de género y persistencia de prejuicios: Análisis de la comprensión de seis canciones por jóvenes españoles y brasileños*, de Hernández i Maia del juny de 2013 o *El papel de la música en la construcción de una identidad durante la adolescencia: ¿Dime qué escuchas y te diré quién eres?* realitzat per Ruiz el febrer del 2015.

L'administració es va procedir de la següent forma: primer, es van seleccionar els centres i es va fer un contacte amb aquests a partir de la direcció i coordinació, explicant-los-hi el treball de recerca i que se'ls sol·licitava col·laboració per a poder-lo dur a terme. En segon lloc, es va acordar els aspectes ètics, es va parlar sobre el contingut del qüestionari i el consentiment de la informació obtinguda, el 27 de gener de 2017 amb el Col·legi Sagrat Cor amb la direcció i el 2 de febrer de 2017 amb l'Institut La Plana amb la coordinació del centre.

Seguidament, les dades van recollir-se el 9 de febrer de 2017, via online per Google Drive a través de la professora d'informàtica del Col·legi Sagrat Cor, la qual va destinar 25 minuts d'una de les seves classes a què les i els alumnes poguessin respondre el qüestionari, i el 17 de febrer de 2017, presencialment per la pròpia investigadora en les aules docents de l'Institut la Plana, a qui les i els mestres van concedir una hora i quart perquè les i els alumnes el realitzessin.

4.7 Resultats i anàlisi de les dades

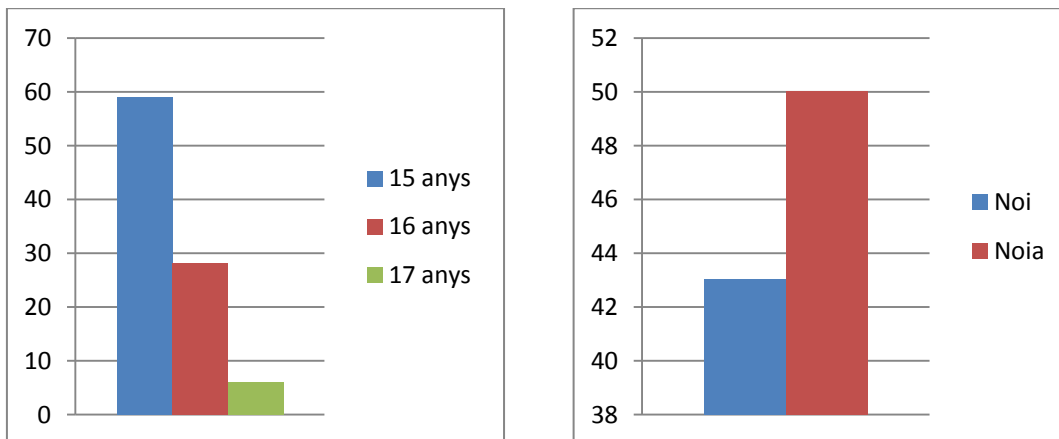
La finalitat de la recerca no és fer una anàlisi comparada entre els dos centres que componen la mostra objecte d'estudi. És per aquest motiu que l'anàlisi es fa de forma conjunta, considerant el total de la mostra. Clarificar que en el procés d'anàlisi primer s'ha procedit a fer l'estudi per cada centre de forma separada i seguidament de forma integrada. A continuació es presenta l'anàlisi conjunta. En l'Annex 5., p. 13 es pot consultar l'anàlisi separada per centre educatiu.

4.7.1 Sobre la mostra

Dades identificatives

- Instituts: Col·legi Sagrat Cor de Vic i Institut La Plana
- Nombre total de participants: 93
- Edat i sexe

Gràfica 1. Edat i sexe.

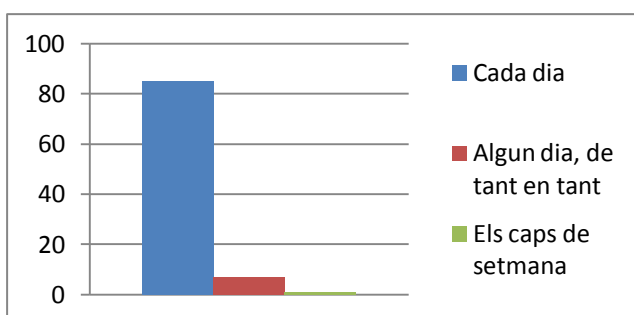
La majoria d'alumnat enquestat tenen 15 anys, amb un total de 59 respostes, seguit de 16 anys amb un total de 28 respostes. I en última posició, no sent representatiu 17 anys, amb 6 respostes.

Quant al sexe, 43 són nois i 50 noies. Per tant, els nois ocupen el 46,2% mentre que les noies el 53,7% fet que ens indica que encara que la diferència no és elevada en el percentatge de nois i noies, aquest darrer grup és més nombrós i globalment obtenim més respostes.

4.7.2 Sobre les respostes a les preguntes

Pregunta 1: Pel que fa a la primera pregunta, *Amb quina freqüència escoltes música?* De 93 alumnes, 85 han respost que cada dia, mentre que 7 ha contestat algun dia, de tant en tant i únicament 1 els caps de setmana. Aquests resultats ens mostren la importància de la música, en tant que aquesta està present diàriament en la vida dels i les adolescents. El que podria traduir-se en la possibilitat de rebre estímuls sexistes cada dia, augmentant la seva interiorització, adquisició i normalització.

Gràfica 2. Freqüència en què s'escolta música.

Pregunta 2: Si la primera pregunta estava enfocada a conèixer la freqüència, i per tant, la presència de la música en la vida dels i les adolescents. La segona pregunta, *Amb quina finalitat escoltes música?* Pretenia conèixer amb quin fi aquests i aquestes decideixen escoltar música. És a dir, que cerquen en aquesta.

En aquest cas, en primera posició amb 77 respostes ha set *Com a diversió, per entretenir-se*, seguit amb 69 *Com a acompanyament de fons, per fer alguna altra tasca (fer deures, arreglar-te, etc.)*. Si ens fixem en aquestes dades, podríem considerar la música com un element lúdic sense aparentment incidència en la vida dels i les joves, però com s'ha posat de relleu en el marc teòric la música pot tenir influència en la persona.

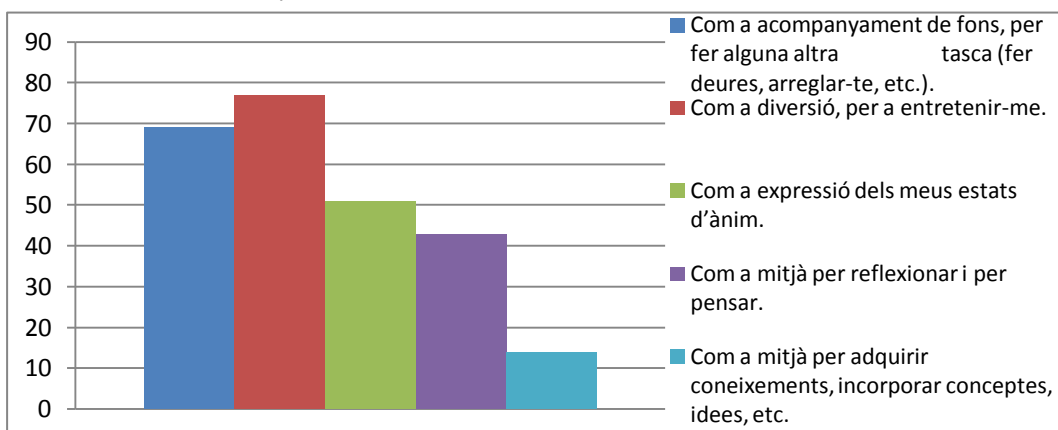
Tot i això, en tercera posició amb 51 respostes, les i els participants han apuntat que escolten música *Com a expressió dels seus estats d'ànim*. Si considerem les 93 respostes com el 100% de representativitat, les 51 ocuparien un 54,8%, i per tant més de la meitat de l'alumnat enquestat. Aquesta xifra ens indica la rellevància de la música com a mitjà per expressar els estats d'ànims, i per tant reafirmar el sistema de creences i sentiments de les i els adolescents, així com la consciència del col·lectiu d'aquesta finalitat.

Alhora, una mica per sota de la meitat amb 43 respostes, representant un 46,2% i en quarta posició, han respost que utilitzen la música *Com un mitjà per reflexionar i pensar*. Tot i estar en quarta posició, les dades són significatives, ja que ens

indiquen que gairebé la meitat de la mostra empra la música com a mitjà per reflexionar i per pensar. Si tenim en compte aquesta dada i l'anterior *Com a expressió dels seus estats d'ànim*, podem afirmar que una part representativa d'adolescents pot veure's influenciat i adquirir estereotips de gènere a través de la música.

Clarificar que els resultats no és una persona una resposta, sinó que una persona pot donar més d'una resposta. El mateix succeeix en la pregunta 3.

Gràfica 3. Finalitat amb que s'escolta música.

Pregunta 3: A continuació, es preguntava *En quin element et fixes més a l'hora d'escollir la música?* En el buidatge de la pregunta anterior, hem vist com un nombre considerable de les persones enquestades escolten música com a expressió dels seus estats d'ànims i com a mitjà per reflexionar i pensar. A partir d'aquí, podríem qüestionar-nos en quin element es fixen, per assolir ambdues finalitats i donar resposta a la seva cerca en la música.

Amb major puntuació, concretament 77 respostes han indicat que es fixen en la melodia i el ritme que té. En segona posició, amb 62 respostes han apuntat fixar-se en la lletra, i per tant, en el que diuen i transmeten. Tal com succeïa anteriorment, la diferència numèrica no és gaire accentuada.

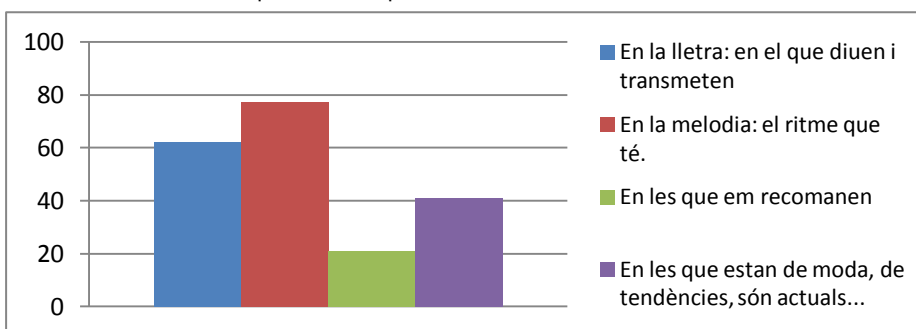
A partir d'aquestes dades doncs, s'interpreta que la lletra té un paper fonamental perquè una cançó sigui escoltada o no pels i les adolescents. Si aquesta atrau i finalment és escoltada, cal tenir en compte que possibles criteris d'elecció podria ser la representació d'estats d'ànims.

El fet que l'alumnat enquestat hagi assignat en segona posició la lletra i amb un percentatge de respostes considerable, ens porta a reforçar la idea que la música, com a mitjà de comunicació pot ser un dels principals transmissors d'estereotips de gènere i influenciar negativament, especialment en una etapa evolutiva d'afirmació

de la identitat. La consolidació i expressió dels models de gènere masculí i femení com a models normatius pot ser significativa en aquestes edats.

Per altra banda, cal remarcar també la importància de les modes i les tendències, ja que gairebé la meitat de les alumnes i els alumnes, concretament 41 del total de 93 participants, han marcat aquesta opció. I, 21 *Les que em recomanen*. Això ens indica, que possiblement una gran majoria de joves escolti músiques per recomanació o modismes. Si aquestes inclouen estereotips de gènere es facilita la seva transmissió i adquisició.

Gràfica 4. Element en què es fixen per escollir la música.

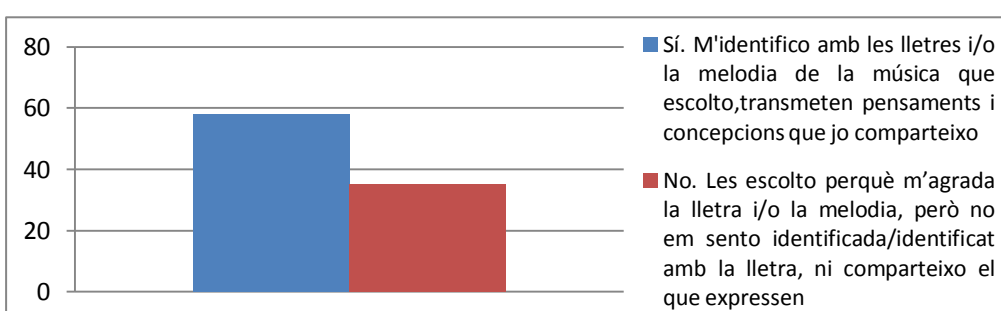

Pregunta 4: Per tal de donar força a possibles interpretacions anteriors, en funció de les respostes obtingudes, va formular-se una quarta pregunta, que constata també la relació entre l'alumnat enquestat i la música. En aquesta es demanava si *Consideraven que la música que escoltaven, transmetien qui eren, el seu jo, la seva personalitat...?*

En aquest cas 58 van respondre que sí, que sentien identificació amb la lletra i/o la melodia, i que transmetia pensaments i concepcions que ell o ella compartia. I 35 van respondre que no sentien identificació, ni compartien el que expressava.

Aquesta dada torna a remarcar-nos la importància de la música en l'adolescència, més encara quan s'està en un procés de construcció d'identitat i es busquen referències per bastir-lo. Paral·lelament, podríem interpretar també, que aquelles persones que afirmen sentir-se identificades i compartir el que es destria de la lletra de les cançons que escolten, han normalitzat, assumit i compartit els estereotips de gènere presents en les lletres.

Gràfica 5. Identificació amb la lletra i/o melodia de la música que s'escolta.

Pregunta 5: En la cinquena pregunta es feia un pas més enllà, fet pel qual se'ls donava una possible definició d'estereotips de gènere, i se'ls demanava que n'identifiquessin algun en les cançons que escolten. La definició i qüestió que se'ls proposava era: *Els estereotips de gènere són creences i idees sobre trets i qualitats que s'assignen a les persones segons el seu sexe. Socialment s'han establert dos gèneres per definir les característiques i com s'han de comportar els homes – gènere masculí– i les dones –gènere femení–. Consideres que les cançons que escoltes transmeten estereotips de gènere i les seves lletres envien el missatge sobre com han de ser, pensar, sentir, comportar-se... els nois i les noies? Per què? Posa un exemple.*

Hi ha hagut una diversitat quant a les respostes obtingudes. Concretament, 23 adolescents han indicat que les cançons que escolten transmeten estereotips de gènere; 31 que en algunes cançons sí i que en altres no; 6 han apuntat que no ho saben, ja que no es fixen en aquestes qüestions; i, finalment 22 han afirmat que les cançons que escolten no transmeten estereotips de gènere.

Aquestes dades ens indiquen que hi ha una certa consciència en relació a identificar si les cançons presenten estereotips de gènere. Per altra banda, en preguntes anteriors, s'afirmava majoritàriament sentir identificació amb les cançons que s'escolten, compartir pensaments i una finalitat d'expressió i d'identificació. Si el mateix alumnat enquestat afirma que en les cançons que escolten hi ha estereotips de gènere, podríem interpretar que els han normalitzat i continuen perpetuant-los, contribuint a una societat sexista i desigual.

Per altra banda, hi ha alumnes que han apuntat idees molt interessants. Per exemple, "Crec que a vegades les cançons que escoltem influencien bé o malament cap a una persona en diferents àmbits", "moltes vegades els adolescents canvien d'estat d'ànim quan escolten música", "per a alguns, la música és el seu recolzament sentimental", o "molts cops plantegen un estereotip de com ser". D'aquestes idees podem extreure la consciència d'alguns i algunes adolescents de com la música pot influenciar-los de manera negativa, incidir i canviar el seu estat d'ànim, actitud, creences, etc.

Una altra idea bastant compartida per l'alumnat enquestat és que les cançons no transmeten estereotips de gènere, en tant que les persones poden no deixar-se influenciar i pensar contràriament al que es dicta en aquestes. Per exemple, "Sento el contrari, has de ser com tu vols ser", "No, perquè cada cantant expressa el que vol, i de la forma que vol. No tots creiem les mateixes coses i pensem igual que certes músiques".

D'acord a la informació trobada, aquesta concepció podria ser vàlida si les i els adolescents estiguessin formats en educació musical i gènere, i disposessin d'un

pensament crític. Malgrat això, les cançons influencien més del que s'és conscient, estudis, com els referenciats anteriorment, demostren com hi ha una relació directa en l'adopció d'actituds i creences, i al mateix temps, una manca de formació i pensament crític.

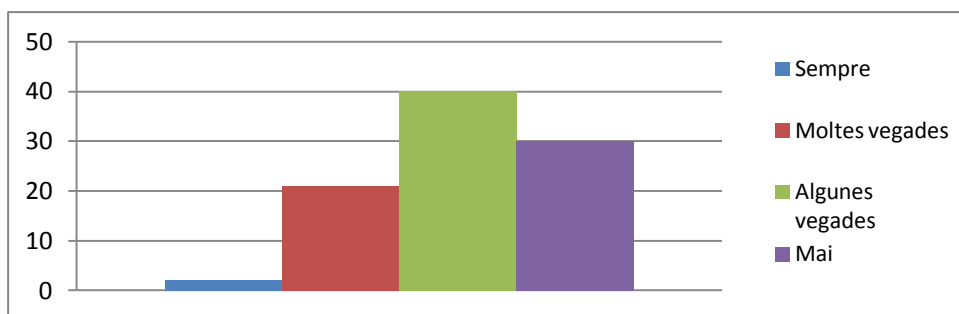
També, s'ha indicat la consciència de la transmissió de creences en relació a l'amor, "ens ensenyen a que mai ens hem de rendir en l'amor", creences sobre com han de ser els nois i com han de ser les noies, per exemple, "que marquen com has de ser" o "algunes cançons transmeten el missatge de com han de ser els nois i les noies", d'objectivar, fer inferior i discriminació de la dona. Per exemple, "les noies han de ser sexuals, anar amb poca roba. [...] els nois tenim que estar amb moltes noies a la vegada, i les tenim que utilitzar", "parlen de sexe", "actualment hi ha moltes cançons que parlen sobre el que ha de fer-li o no la dona a l'home" o, "posen a la dona més inferior". I per contra, superioritat de l'home i tracte privilegiat cap aquest, "deixen a les dones malament i els homes es creuen xulos, [...] i que poden fer el que volen".

A més, de la consciència de cançons que clarament transmeten estereotips de gènere, a causa del ressò que se n'ha fet als mitjans de comunicació, com és el cas de la cançó que s'ha retirat de Maluma, 4 Babys. Això ens indica, que cal promoure polítiques educatives que incloguin i relacionin l'educació musical i el gènere, perquè així les i els adolescents puguin desenvolupar un pensament crític, i hi hagi una major censura en la producció i comercialització de cançons sexistes.

Preguntes 6 i 7: Seguint en aquesta línia, en la sisena i setena pregunta, es demanava si *En les cançons que escoltes hi ha algun adjectiu negatiu cap a les dones (per exemple una paraula o una frase que és un menyspreu, que margina, que insulta, que expressa violència...)?* Amb aquesta es pretenia també veure la consciència i capacitat d'identificació d'estereotips de gènere per part dels i les adolescents.

Les respostes obtingudes en aquestes van ratificar els resultats de la pregunta anterior. Tot i això, el nivell de consciència va augmentar. Tal com es mostra en la gràfica, 30 persones van afirmar que mai hi ha cap estereotip de gènere en les cançons que escolta. Mentre que 40 van indicar que algunes vegades, 21 moltes vegades, i 2 sempre.

Gràfica 6. Presència d'estereotips de gènere en les cançons que s'escolta.

Amb aquestes dades s'observa que hi ha adolescents que són conscients de la presència d'estereotips de gènere, i que aquests apareixen de forma reiterada en les cançons que escolten (moltes i algunes vegades). Tot i això, també hi ha una part que no n'és conscient, ni els saben identificar, pel que cal cercar respostes, tals com promoure una educació musical crítica en els instituts.

Per altra banda, en la setena pregunta, se'ls demanava exemples d'estereotips de gènere en les cançons que escoltaven. Entre les respostes obtingudes, 20 han afirmat que la cançó 4 Babys de Maluma inclou molts estereotips de gènere. Com ja s'ha comentat anteriorment, aquí destaca el ressò mediàtic que s'ha obert de la retirada d'aquesta cançó.

Seguint el mateix patró, altres persones enquestades han indicat diverses cançons, les quals consideren que també inclouen estereotips de gènere, tals com Traicionera de Sebastián Yatra, Chantaje de Shakira, Safari de J Balvin, La Groupie de La Ghetto, Hay mami de Tito "El Bambino", Fanática de lo sensual de Plan B, Agáchate de Danny Romero, Quiero ser tu dueño de El Kalé, Niñas vs niños de Porta i Soy peor de Bad Bunny (les lletres d'aquestes cançons es poden consultar a l'Annex 6., p. 28).

Per últim, quant a estereotips identificats per l'alumnat destaquen: "raxet" tres vegades, "lumi", "feka", "guarra" tres vegades, "culona" una vegada, "puta" cinc vegades, "mi sirvienta", "mi criada", "mi perra", "me gusta chillarte", "les dones casades fiquen les banyes als seus homes freqüentment", "dones semi despullades", "yo ya me conozco tus males", "parlen del sexe i de tractar-les com unes guarres", "pero en la cama todas gritan por igual", "amb el sexe", "tracte com a prostitutes", "la dona només serveix per fer l'amor", "la dona ha d'estar a casa", "me la voy a follar", "todas hacen lo que quiero, cuando quiero", "Hay otra que me lo hace mejor", "que les dones són joguets i únicament serveixen per tenir relacions sexuals", i "tracte com a objecte sexual" dotze vegades.

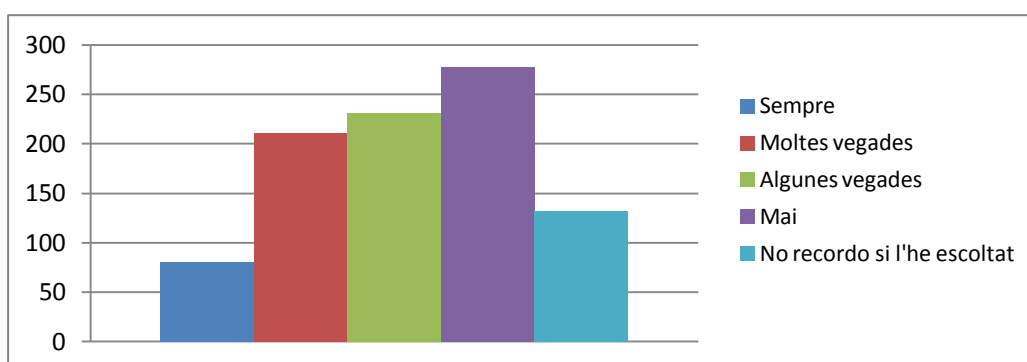
Observem per tant, que els estereotips identificats es classifiquen en insults sexuals cap a la dona, "ratxet", "lumi", "puta", "guarra"..., o creences, la majoria entorn de l'amor i la sexualitat de la dona, on es presenta aquesta com infidel, dolenta i

objecte sexual. Que les i els adolescents identifiquin estereotips de gènere més enfocats a la sexualitat, pot ser degut al fet que es troben en una etapa de canvis sexuals i de construcció d'identitat sexual, entre altres.

Pregunta 8: Per últim, en la vuitena pregunta es donava un llistat de cançons, les quals s'havien analitzat prèviament i contenien estereotips de gènere. El criteri de rigor emprat per seleccionar les cançons que conformen el llistat va ser les cançons que durant el mes de gener del 2017 encapçalaven alguna de les primeres 10 posicions en les llistes de reproducció de 9 emissores (los40, flaixfm i radioflaixbac) i pàgines web sobre aquesta temàtica (spotify, musiclist, lahiguera, genteflow, actualdj i dicelacancion) (el llistat i les lletres d'aquestes cançons es poden consultar a l'Annex 7., p. 47)

La finalitat d'aquesta pregunta és conèixer, en primer lloc, si han escoltat aquestes cançons i amb quina freqüència. I, en segon lloc, disposar de dades per a comparar i relacionar amb altres preguntes.

Gràfica 7. Freqüència d'estereotips de gènere en les cançons que s'ha escoltat o s'escolta.

En primera posició, 277 adolescents han respost que mai han escoltat cap d'aquestes cançons. Seguit amb 210 de moltes vegades i 231 algunes vegades. En tercera posició, 132 han afirmat no recordar si les havia escoltat o no. I, finalment 80 escoltar-les sempre.

Primerament, sembla que l'alumnat enquestat no hagi escoltat, ni escolti aquestes cançons. Tot i això, si sumem les respostes de les persones que han respost sempre i moltes vegades, n'obtenim 290. Pel que els alumnes i les alumnes que han escoltat o escolten amb una freqüència considerablement alta, sobrepasa el grup que mai les han escoltat.

Si a les 290 hi afegim els i les que han indicat escoltar-les alguna vegada, la representativitat d'aquells i aquelles que han escoltat aquestes cançons, independentment de la freqüència, augmenta a 521 respostes.

Aquestes dades són molt rellevants, en tant que ens indiquen que una part considerable ha escoltat o escolta cançons que contenen estereotips de gènere. Pel que augmenta la possibilitat d'interioritzar-los i reforçar la seva presència en la societat, amb tot el que aquests comporten.

En relació a altres preguntes, comentar també, que el grau de consciència hauria de ser més elevat i les puntuacions en la sisena pregunta haurien d'augmentar en els rangs de sempre i moltes vegades, ja que totes les cançons de la llista incorporen estereotips de gènere. Aquesta interpretació ratifica el que ja s'ha comentat, quant a la manca de formació musical i consciència d'assumpció d'estereotips de gènere i normalització d'aquests en les cançons que s'escolta.

4.7.3 Anàlisi de contingut de les cançons

Per fer l'anàlisi de contingut de la lletra de les cançons referenciades en la pregunta 9. *Escriu dues o tres cançons i el o la cantant/grup d'aquestes, que escoltis amb freqüència*, per l'alumnat que va respondre el qüestionari, s'han definit un conjunt de categories a partir del marc teòric. Aquestes categories permeten identificar en les lletres els estereotips de gènere i són les que s'expliciten en el següent quadre.

Quadre 3. Categories anàlisi contingut cançons

Categoria	Definició
Gènere masculí	Creences en relació a que els homes han de ser competitiu, cobdiciosos, autònoms, independents, superiors a les dones en comprensió i raonament, forts i agressius.
Gènere femení	Creences en relació a que les dones han de ser acollidores, atentes, comunicatives, febles, xerraires, amb ganes de disputa, joves, belles, atractives, seductores, passives, lleials, amb entrega sexual i obedients.
Cosificació de la dona	Es produeix una cosificació quan es tracta i es concep la dona com un objecte per part de l'home. La cosificació pot ser sexual o no.
Relacions d'abús de poder	Equival les relacions socials que es donen entre homes i dones, els quals comparteixen un context determinat. Aquestes relacions es caracteritzen per la distribució del poder, l'accessibilitat i el control desigual, entre aquests i la submissió de l'altra persona.
Violència masclista	S'entén com aquella violència exercida de l'home vers la dona, produïda per mitjans físics, econòmics o psicològics, incloses les amenaces, les intimidacions i les coaccions, tingui com a resultat un dany o un patiment físic, sexual o psicològic, tant si es produeix en l'àmbit públic com en el privat.
Amor romàntic	Equival les creences que defineixen com han de ser les relacions d'amor. Algunes de les creences són l'amor aporta felicitat, l'amor pot superar-ho tot, l'amor inclou patiment i lleialtat, l'amor ha d'aguantar el que sigui i confondre l'amor amb possessió, gelosia i entrega de l'altra.

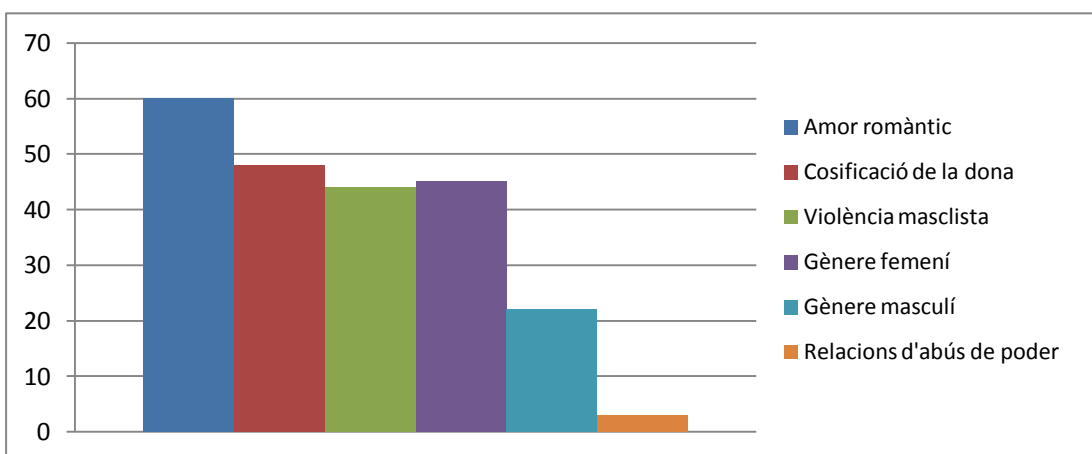
A l'Annex 9., p. 74, es poden consultar els quadres d'anàlisi del contingut de les cançons. A continuació es comenta el resultat global.

S'han analitzat 149 cançons de les 199 proposades per l'alumnat enquestat. De les 199, 46 no s'han analitzat en tant que corresponien a una cançó ja analitzada, 1 no

s'ha trobat la lletra i 2 no s'han pogut traduir. És a dir, algunes de les cançons analitzades han estat proposades per més d'una persona. A l'Annex 8., p. 64, pot consultar-se el llistat, on s'especifica les repetides per l'alumnat, la que no s'ha trobat i les que no s'han pogut traduir, així com les lletres de les cançons.

Profunditzant, de les 149 cançons, 60 reproduïen creences en relació a l'amor romàntic, 48 expressions que cosifiquen a la dona, 44 expressions i creences que justifiquen i fomenten la violència masclista, 45 que contenen estereotips de gènere femení, 22 que en contenen de gènere masculí, 3 que expliciten de forma molt clara les relacions d'abús de poder entre homes i dones i 13 en les quals no s'ha detectat cap de les categories establertes. Vegeu l'Annex 9., p. 74, on s'indiquen les cançons classificades en cada una de les categories d'acord a l'anàlisi de contingut realitzada.

Gràfica 8. Anàlisi per categories.

Si analitzem les dades obtingudes, podem observar com de les 149 cançons proposades 137 inclouen alguna tipologia d'expressió sexista. Així doncs, un 91,3% de les cançons plantegen la possibilitat de transmetre i normalitzar idees, creences, expressions, etc., de caràcter sexista. Exemples d'expressions són: "no debería tratarlas bien, pero a veces...siento que se lo merecen (Kaydy Cain, Playboy)", "me tiro a esta me tiro a la otra, mala mía mai es que me enzorra, estar con la misma yo las quiero a toas (Jon Z ft. Noriel, Darkiel, Lyan, Messiah y Baby Rasta, Sentimientos)" o "tú me dices que me quieres y no puedes ser fiel, traicionera, no me importa lo que tú me quieras, mentirosa, [...] (Sebastián Yatra, Traicionera)".

Al mateix temps, observem com en la majoria de cançons pot incloure's més d'una categoria, ocupant les primeres posicions l'amor romàntic, la cosificació de la dona, la violència masclista i els estereotips de gènere femení. Alguns exemples de les categories identificades en les lletres de les cançons estan recollits en el següent quadre.

Quadre 4 : Categories, exemples d'anàlisi de contingut

Categoria	Fragment cançó	Títol cançó i cantant/grup
Amor romàntic	<p>"Me quedo contigo, de aquí al infinito Sin ti solo vivo, sin ti siento frío No sé si me explico todo esto que siento Lo quiero contigo Me quedo contigo, nos sobran motivos, Hoy tiene sentido y somos destino Lo digo sin miedo y tu delante y aquí desnuda... No hay duda... Yo, me quedo contigo! Mi amor!"</p>	Contigo – Antonio José
Cosificació	<p>"Me follo a sus putas y ninguna me convence Tengo un par de putas jugando en mi habitación Escuchando mi canción"</p>	Playboy- Kaydy Cain
Violència masclista	<p>"Que amándote en la intimidad soy yo el que se apodera no sabes lo que soy capaz Quiero saber cuál es el perfume que usas subirte la falda, arrancarte la blusa quiero ser ese que en las noches de ti abusa que a diario en mi cama tú seas la intrusa"</p>	Ruleta rusa – Kevin Roldán
Estereotip gènere femení	<p>"She just wants to be beautiful Because covergirls don't cry She has dreams to be an envy, so she's starving You know, covergirls eat nothing"</p>	Scars to your beautiful – Alessia Casa
Estereotip gènere masculí	<p>"no defendieron como man, lloran como mujer. Quieren soplar mi llama para dejarme sin gas. Por muchos tsunamis que vengan no me pararan, a mí nadie me ayudó para conseguir mi pan. [...] Si la vida es dura yo seré como una puta roca"</p>	Luzbel - Arce
Relacions d'abús de poder	<p>"Cause, baby, you're the boss at home Oh, yeah, girl, you gotta work for me"</p>	Work from home - Fifth Harmony

Si bé recordem, l'adolescència és un període de construcció d'identitat en què es comença a establir les primeres relacions, la sexualitat dels cossos es desenvolupa i s'experimenta amb aquests. L'adolescència és també un període d'acceptació, no només del propi jove, sinó també dels altres, destacant la força dels iguals. D'aquí la importància de sentir-se reconeguda i reconegut, com bé deia Sau (2000), tot i ser a través de la sexualització i cosificació del propi cos. O bé, apropant-se als estereotips que dictaminen com han de ser i comportar-se les dones.

Especificar que un mateix fragment de la cançó pot incloure diverses idees, expressions i estereotips de gènere, entre altres. Si profunditzem en cada categoria els resultats més destacables són:

Amor romàntic. Les idees i creences d'amor romàntic més expressades són la passió de l'amor (eternitat, instants únics, profunditat...) en 43 cançons, l'amor real es dona exclusivament amb una única persona (feta per nosaltres, que ens complementa, que escollim entre totes les altres...) en 16 cançons, l'amor inclou patiment en 12 cançons i, la necessitat de l'altra i de sentir-se necessitat en 7 cançons. En menys cançons, concretament en 6 es detecta la creença que l'amor pot amb tot, situa a la dona com la culpable majoritària de les relacions i que aquestes no vagin bé en 1, destaca la presència de gelosia per verificar que sigui real en 1 i que perquè culmini cal casar-se i tenir fills en 3, entre altres. Vegeu *Annex 9. Dins 9.1, p. 75.*

Cosificació de la dona. Quan a aquelles expressions que cosifiquen a la dona, les més esteses són reduir la dona a un cos o una part del cos, que pot o no sexualitzar-se en 12 cançons, a un objecte sexual en 14 cançons i domèstic en 1 cançó, anomenar-les i tractar-les explícitament com a "putes" o "fresques" en 9 cançons i que emprin el seu cos com a eina de seducció en 7 cançons, comparar-la amb d'altres amb característiques no humanes, com animals o vestuaris en 3 cançons, i per anar acabant que aquestes poden comprar-se i tenen un preu en 1 cançó i que no cal estimar per realitzar pràctiques sexuals 2. Vegeu *Annex 9. Dins 9.2, p. 90.*

Violència masclista. En relació a expressions i creences que justifiquen i fomenten la violència masclista, trobaríem un gran bloc on s'inclourien aquelles que promouen la possessió i/o pràctiques sexuals en contra de la voluntat de la dona, detectades en 13 cançons. D'aquestes, 2 justifiquen aquestes pràctiques per excitació provocada de la dona, unes altres 4 per justificació de consum de substàncies i 3 explícita voluntat de l'home de voler abusar sexualment de la dona. Relacionat amb la possessió, en 3 cançons es parla de la intencionalitat de posseir la dona, tot i que no s'especifica com (sexual, físicament...).

Altrament, en 18 cançons es manifesta violència psicològica, essent la més comuna entre la lletra de les cançons que la inclouen, les amenaces, la manipulació, la humiliació i la culpabilització cap a la dona. Tot i que els insults també podrien incloure's dins la violència de caràcter psicològic, a causa del nombre considerable que apareix, concretament en 12 cançons, s'ha volgut posar emfatitzar. L'insult més comú en 10 cançons d'11 és "puta", i els restants "hija de puta" i "me follo a tu madre". Per últim, 2 de les cançons analitzades evidencien maltractament físic, des de colpejar a la dona fins a matar-la, i unes altres 5 cançons maltractament

sexual, com per exemple, tenir relacions sexuals i que l'home fereixi per l'agressivitat en com les fa a la dona. Vegeu *Annex 9. Dins 9.3, p. 100*.

Estereotips de gènere femení. Pel que fa a cançons que contenen estereotips de gènere femení, ocupant la primera posició trobaríem aquells associats a trets de caràcter, com que les dones són infidels en 10 cançons, dolentes en 7 cançons, insegures en 2 cançons, interessades, fredes i no respectuoses en 6 cançons, geloses, mentideres i mal interpretadores en 4 cançons, i que han de ser pacients en 1 cançó.

Tot seguit, predominarien els associats a trets físics; ressaltant la seva bellesa o que ha de ser guapa en 14 cançons i tenir un bon cos (ser primes, tenir corbes, ser sexy...) en 8 cançons. En tercera posició, hi ha aquells trets associats al comportament i que poden o no fer, per exemple, no haurien de beure alcohol en 1 cançó, tenir llibertat per fer el que vulguin en 2 cançons i han de saber moure's i seduir en 2 cançons. Vegeu *Annex 9. Dins 9.4, p. 110*.

Estereotips de gènere masculí. En contraposició, en les cançons que s'han estudiat que contenen estereotips de gènere masculí, sol presentar-se l'home com un triomfador, triomf associat a riquesa material i a dones, en 11 cançons, que ha de ser fort en 3 cançons, superiors, és a dir, que ningú pot contra ells i lluitadors en 2 cançons, que s'esforcen i treballen fort en 4 cançons, i que no ploren, no han de ser emocionals i disposen de la llibertat que vulguin en 5 cançons. Vegeu *Annex 9. Dins 9.5, p. 115*.

Relacions d'abús de poder. Per últim, aquelles que expliciten les relacions d'abús de poder entre homes i dones, s'ha manifestat que els homes són els que manen i les dones han d'acatar les seves ordres en 2 cançons, que les dones han d'estar i respondre a les exigències dels homes en 1 cançó i que els homes es cansen, ja que no mereixen ocupar el lloc d'amants en 1 cançó. Vegeu *Annex 9. Dins 9.6, p. 118*.

5. Conclusions

El següent apartat recull i sintetitza aquelles idees i resultats més rellevants que s'han extret del treball de recerca, en relació a la pregunta de recerca i objectius, a la metodologia i resultats de l'anàlisi, i el procés d'aprenentatge.

5.1 En relació a la pregunta de recerca i objectius

La pregunta de recerca que em plantejava al principi d'iniciar la investigació va ser si la música influenciava en la transmissió d'estereotips de gènere en l'adolescència. Per tal de donar-hi resposta vaig cercar concepcions teòriques i estudis que em permetessin ampliar els coneixements que disposava sobre el tema, concretar la metodologia des de la qual es volien tractar les dades i l'eina més adient per recollir-les. A més de, posteriorment triangular-les i interpretar-les.

Tant el marc teòric, com la part pràctica està enfocada de manera que em permeti donar resposta a la pregunta de recerca i als objectius que vaig marcar-me. Pel que fa a la pregunta de recerca d'acord als continguts exposats en el marc teòric i els resultats obtinguts descrits en l'anàlisi, podríem afirmar que la música si pot contribuir a la difusió, interiorització i normalització d'estereotips de gènere en l'adolescència. Entre altres, queda explícit en els següents resultats:

- En primer lloc, a causa de l'alt percentatge en què aquests són presents en les lletres que les i els adolescents escolten, concretament un 91,3%.
- En segon lloc, per la freqüència i incidència que té en l'actualitat la música dins el col·lectiu objecte d'estudi que hem constatat a través de les seves respostes. Per exemple, un 91,4% de les persones enquestades ha exposat escoltar música diàriament i un 62,3% afirmen sentir-se identificades amb les lletres que escolten i compartir-ne pensaments i concepcions.
- En tercer lloc, en tant que les persones adolescents es troben en una etapa d'inestabilitat, en què busquen referents i construeixen la seva identitat. Les lletres de les cançons que escolten transmeten identitats estereotipades de gènere que poden influir.
- En quart lloc, ja que vivim en una societat patriarcal on els estereotips de gènere trobats en les cançons estan encara presents, com també ho ratifiquen algunes de les dades i estudis plantejats en la part teòrica de la investigació.
- I per últim, en base a totes les aportacions plasmades en l'apartat de música, on s'especifica el poder i funcionalitat, com a mitjà per modificar i incidir en el comportament, actitud i creences de les persones. Les adolescents i els adolescents enquestats a través de les seves respostes reafirmen el lloc

significatiu que ocupa la música en les seves tasques quotidianes i reconeixen en ella els estereotips de gènere, encara que sembla que assumeixen la normalitat dels mateixos.

Respecte als objectius si els recordem, aquests eren:

1. Identificar algunes de les cançons i els seus i les seves corresponents cantants/grups, més escoltades pels i les adolescents.
2. Conèixer, identificar i analitzar si les cançons que escolten els i les adolescents contenen estereotips de gènere.
3. Conèixer, analitzar i interpretar la incidència i la rellevància de la música en els i les adolescents.
4. Conèixer, analitzar i interpretar si la música pot influenciar en la transmissió d'estereotips de gènere en l'adolescència.

Tots aquests s'han assolit de manera favorable, per exemple, el primer i el segon a través de la informació obtinguda en les preguntes 7, 8 i 9 de l'enquesta, les quals feien referència a la freqüència en què s'ha escoltat cançons que inclouen estereotips de gènere, la identificació d'aquests i propostes de cançons que escolten habitualment, l'anàlisi i interpretació d'aquestes en base a les categories dissenyades a partir del marc teòric. Quan al tercer i el quart objectiu es considera que també s'ha assolit, mitjançant les preguntes 1, 2, 3, 4, 8 i 9 de l'enquesta, que feien referència a la freqüència i la finalitat amb què s'escolta música, els elements en què es fixen per escollir-la i la identificació personal amb el que transmeten aquelles que escolten, l'anàlisi anterior de les preguntes ja esmentades, i una nova anàlisi descriptiva i interpretativa, en relació, majoritàriament en aquest cas d'estudis descrits en el marc teòric.

5.2. En relació a la metodologia i resultats de l'anàlisi

En conjunt les conclusions a destacar de l'anàlisi quantitativa i qualitativa són les següents:

Primera. La metodologia al ser quantitativa i qualitativa m'ha possibilitat acotar i ampliar quina era la informació que es volia recollir, de cara a assolir els objectius estipulats i respondre la pregunta d'investigació. Alhora, que la metodologia fos quantitativa i qualitativa m'ha permès recollir i dur a terme una anàlisi de les dades amb la intencionalitat que com a investigadora pretenia. És a dir, poder recollir i tractar dades quantitatives, per posteriorment fer-ne una descripció, i recollir i complementar les dades quantitatives amb d'altres qualitatives, per completar les interpretacions i aportar riquesa a la recerca.

El qüestionari i l'anàlisi de contingut, com a instruments m'han ofert dades bastant acotades al que la pregunta de recerca i els objectius es plantejaven. Es considera que han set els més adients, en tant que s'han complementat entre si i d'acord a les característiques de la mostra, tals com les característiques pròpies de l'adolescència, la coneixença del grup i la manca de formació d'aquest sobre la temàtica, entre altres.

Segona. Els resultats de la mostra si bé no és generalitzable a altres realitats sí que confirmen els estudis sobre gènere-adolescència-música. En aquests s'indica que escoltar música és unes de les activitats principals que es realitza diàriament, hi ha una manca de consciència crítica sobre la pròpia activitat musical, i que la música pot incidir per una banda, en la formació de la identitat, i per l'altra en l'aprenentatge, reafirmació i normalització d'estereotips de gènere i actituds en relació a aquestes creences.

Tercera. Com a conclusions rellevants de l'anàlisi de dades i resultats, en relació a les preguntes 1, 2, 3 i 4 del qüestionari, es conclou que:

- Pregunta 1. L'activitat musical es realitza de manera diària, pel que té una presència molt elevada en la quotidianitat dels i les adolescents.
- Pregunta 2. Una part nombrosa de l'alumnat enquestat empra la música com a mitjà per expressar els seus estats d'ànim, i com a mitjà per reflexionar i pensar.
- Pregunta 3. Un dels elements significatius en què es fixen per escollir la música que escolten és la lletra, i per tant, en el que aquesta diu o transmet. Cal fer esmena també, de la importància del grup d'amics i els modismes com a elements que poden portar a escoltar certes cançons.
- Pregunta 4. Les i els adolescents enquestats senten identificació amb les lletres i/o la melodia de la música que escolten, ja que transmeten pensaments i concepcions que comparteixen.

Quarta. Com a conclusions rellevants de l'anàlisi de dades i resultats, en relació a les preguntes 5, 6, 7 i 8 més enfocades a la percepció d'estereotips de gènere, es dedueix:

- Pregunta 5. Tot i que hi ha una certa consciència en què les cançons que escolten incorporen estereotips de gènere, també és present una part de l'alumnat que mostra reticència a ser-ne conscient i una altra que nega la presència d'aquests en la música que escolta.
- Pregunta 6. La majoria de persones, que han expressat ser conscients de la presència d'estereotips de gènere en les cançons que escolta, ha indicat que la seva freqüència és d'algunes vegades, en contraposició a altres opcions com sempre, moltes vegades i mai.

- Pregunta 7. Es constata la importància del ressò mediàtic, per exemple en l’afirmació que la cançó 4 babys de Maluma incorpora estereotips de gènere. Alhora, els estereotips de gènere més identificats pel propi alumnat, en les cançons que escolten, són: “ratxet”, “lumi”, “feka”, “guarra”, “puta”. Tots ells sinònims de “prostituta” en l’argot adolescent del context que s’ha analitzat.
- Pregunta 8. Una part considerable ha escoltat o escolta algunes de les cançons proposades analitzades prèviament per la investigadora, les quals contenen estereotips de gènere en les seves lletres.

Cinquena. Quant a l’anàlisi de contingut realitzat a partir de la pregunta 9 del qüestionari, orientada a la interiorització d’estereotips de gènere a través de la música, es desglossen les següents conclusions per categories ordenades de major a menor presència:

- Amor romàntic. Destaca la passió de l’amor (eternitat, instants únics...), que aquest es dona amb una única persona, inclou patiment i la necessitat de l’altra.
- Cosificació. Predomina l’estereotip que les dones únicament serveixen per pràctiques sexuals i domèstiques, i com a tal s’han de considerar objectes.
- Violència masclista. Sobresurt la possessió i pràctiques sexuals en contra de la voluntat de la dona, juntament amb el maltractament psicològic, on s’inclou amenaces, manipulació, humiliació i culpabilització cap a la dona.
- Estereotips de gènere femení. Es remarca els associats a caràcter (infidel, dolentes, interessades...) i a trets físics (belles, primes, sexy...).
- Estereotips de gènere masculí. Es presenta l’home a partir d’estereotips com el triomf, la superioritat, l’esforç i la llibertat.
- Relacions d’abús de poder. Es recalca que l’home ocupa el rol de lideratge, i per tant, és el que mana i la dona la que obeeix.

5.3 En relació al procés d’aprenentatge

Al llarg del treball he pogut anar incorporant i relacionar alguns dels continguts (apunts recollits, lectures realitzades o recomanades, reflexions, etc.) adquirits en diferents assignatures al llarg del grau. Si profunditzem en aquestes assignatures i els aprenentatges recuperats destaquen:

- Psicologia del Desenvolupament: concepte d’adolescència, característiques de l’adolescència, procés que es viu i la importància de construcció d’identitat en aquest període. El treball de recerca m’ha permès reforçar el concepte i les característiques de l’adolescència. Alhora, s’han ampliat els coneixements que es disposava en relació a l’esmentat col·lectiu i el gènere,
- Psicologia Social: conceptes d’estereotips i prejudicis, la seva funció, incidència i conseqüències en les persones. El treball de recerca ha reforçat els

aprenentatges que ja es tenien sobre els estereotips i els prejudicis i ha estès aquests en relació a la selecció de la informació i classificació d'estereotips, i el gènere, a través de conceptes com la discriminació.

- Acció Socioeducativa amb persones adultes: reflexions entorn el patriarcat, el sexisme i l'impacte d'aquests. El treball de recerca ha possibilitat ampliar els coneixements que es tenia sobre qüestions com el sexisme, la violència masclista, l'amor romàntic i l'abús de poder en les relacions socials, així com l'impacte d'aquests en relació a les persones, especialment en les dones.
- Acció Socioeducativa en l'àmbit laboral: diferents identitats de gènere i desigualtats i discriminació de gènere en el món laboral. El treball de recerca ha constatat les nocions que ja es presentaven, com per exemple, la desigualtat encara present en el món laboral per qüestions de gènere.
- Projectes Socials i Tecnologies de la Informació i la Comunicació (TIC): la rellevància negativa que poden tenir les noves tecnologies en l'actualitat i més en el col·lectiu de l'adolescència. El treball de recerca ha profunditzat els coneixements sobre l'impacte negatiu de les TIC, durant el període de l'adolescència, com a mitjà perpetuador de sexisme i exclusió de les dones.
- Drets dels infants i adolescents: la importància de garantir drets, per exemple en la Convenció dels drets dels infants, com el respecte per l'orientació sexual i el sexe de la persona. I garantir una educació que no discrimini, ofereixi les mateixes possibilitats i eduqui per eradicar formes de violència. El treball de recerca ha posat de manifest la importància d'oferir, més encara en l'adolescència, una educació que eduqui críticament i englobi polítiques de gènere.
- Pedagogia Social: la reflexió sobre l'educació actual, l'educació del futur i el compromís que tenim com a educadores i educadors en garantir-la i modificar-la. Així com la necessitat de la consciència col·lectiva per actuar i pal·liar realitats socials injustes i opressores. El treball de recerca ha reafirmat els continguts de l'assignatura exposats anteriorment, a més de la importància de treballar-nos interiorment, per exemple a través de la consciència dels estereotips i l'emergent necessitat de seguir treballant en qüestions de gènere adaptades a les realitats actuals.

Per altra banda, el Treball de Fi de Grau m'ha permès afrontar-me a reptes, com decidir una temàtica objecte d'estudi i abordar-la per tal de donar-li resposta, aventurar-me en la cerca de dades en contexts amb qui no es tenia contacte, ser conscient de les limitacions temporals, les possibilitats personals i les aptituds que em calia enfortir i modificar per tirar endavant. Valoro doncs, molt positivament el que la present investigació m'ha brindat, tant a nivell formatiu, com personal.

Per concloure, en relació a la mirada a adoptar des de l'educació social, la investigació realitzada és d'interès per aquest àmbit, i concretament en la meva formació com a educadora social, per diverses justificacions.

- La primera és l'auge i l'impacte de les noves tecnologies en l'actualitat, a nivell general, però específicament en el col·lectiu de l'adolescència. L'accessibilitat fomenta que les i els adolescents realitzin un mal ús de les noves tecnologies, interioritzin continguts, en aquest cas sexistes i puguin reproduir-los.
- En segon lloc, el gènere és un camp d'estudi i intervenció de l'educació social, pel que cal estar-ne format, ser conscients de les noves modalitats de violència i dissenyar polítiques i pràctiques que les modifiquin.
- En tercer lloc, com he comentat anteriorment és un tema del meu interès, el qual considero que no s'ha treballat suficient al llarg del grau. Tot i això, en les societats actuals, el gènere és encara generador de moltes desigualtats socials i educatives. D'aquí la importància, com s'esmentava de ser-ne conscients, fer conscient i sensibilitzar a la societat d'aquesta problemàtica social, i cercar respostes enfocades a transformar aquesta realitat.
- En quart lloc, tal com succeeix amb el gènere, l'adolescència és també un camp d'estudi i intervenció de l'educació social. D'aquí la importància de conèixer el col·lectiu en profunditat, les creences que interioritzen i normalitzen, fomentar el seu compromís social i ètic i una capacitat crítica, per així contribuir a una societat més justa, on totes les persones s'interrelacionen partint del reconeixement, el diàleg i el respecte.

En altres paraules, tal com plasma la Llei 17/2015, d'Igualtat efectiva de dones i homes:

“així mateix, l'eliminació dels estereotips de gènere és indispensable per a l'aplicació efectiva de la igualtat de dones i homes, per aquest motiu les administracions i els poders públics de Catalunya han de fer tot el possible per eliminar els estereotips i els obstacles en què es basen les desigualtats en la condició i la posició de les dones, que condueixen a la valoració desigual dels rols que tenen dones i homes en matèria política, econòmica, social i cultural.

De la mateixa manera, s'ha d'integrar la dimensió del gènere en totes les activitats i en totes les polítiques, en els mètodes i els instruments que afecten la vida quotidiana dels ciutadans”.

En aquesta orientació la mateixa llei indica que cal introduir els estudis de gènere en l'educació superior: “Que els projectes incorporin la perspectiva de gènere i de les dones o tinguin per objecte estudis sobre la situació les dones.” El grau d'educació social no s'hi pot quedar al marge.

6. Perspectives de futur

Després de dur a terme i concloure la present investigació s'evidencia la necessitat de formació de gènere: en els graus i institucions que permetin projectar accions educatives amb adolescents. Altrament, el treball de recerca té certes limitacions, les quals s'han anat especificant i desglossant al llarg del document. Si recuperem algunes d'aquestes, observem que la mostra no és generalitzable, que únicament s'ha focalitzat l'anàlisi en el contingut de les cançons i no altres elements implícits o relacionats amb aquestes, tals com la melodia o els videoclips. Alhora, no es va realitzar un estudi previ sobre els coneixements de gènere que tenia la mostra seleccionada, i en conseqüència es va decidir no profunditzar en les respostes a partir, per exemple, de grups de discussió.

Tenint en compte algunes de les aportacions i limitacions resultants de la recerca, s'obren algunes vies o perspectives de futur:

- Noves investigacions d'ampliació del treball de recerca. Únicament s'han recollit dades de dos centres educatius que oferissin ESO. Seria interessant ampliar la recerca a tots aquells instituts que incloguin aquesta etapa, per tal d'estendre la mostra i profunditzar en les dades i informacions obtingudes. Intentant així, disposar d'un enfocament del tema de tots els instituts de la ciutat de Vic. Un estudi més ampli permetria millorar el qüestionari, l'anàlisi i interpretació de les dades i, contrastar i generalitzar els resultats obtinguts.
La investigació s'ha acotat a dos instituts, en un context sociocultural, històric, econòmic i polític concret. Pel que una possibilitat podria ser cada cert temps, tornar a emprar la mateixa eina de recollida de dades, analitzar i comparar els resultats obtinguts.
- Noves investigacions sobre temes complementaris. Una altra recerca que podria emprendre's a partir del que s'ha evidenciat anteriorment, seria l'anàlisi i (re)formulació sobre les polítiques d'adolescència i gènere actuals. En aquesta línia també es podria estudiar i veure la cabuda del que es planteja en la recerca en el currículum de secundària, per exemple a partir del disseny de materials i recursos educatius sobre gènere i música.
- Programes formatius, prevenció i sensibilització. Evidenciar la transmissió dels estereotips de gènere pot justificar un altre pas més enllà que podria ser el d'incloure i dissenyar programes formatius, cursos, tallers i formació, de forma inicial i permanent, en els propis graus, com ho és el d'Educació Social, per a estudiants i, en institucions alienes o les pròpies institucions on es treballa, com ho poden ser els instituts, per a professionals del camp de l'educació, i en específic aquells i aquelles en contacte amb adolescents, per tal de fomentar el respecte i la capacitat crítica en la perspectiva de gènere, entre altres, entorn la seva experiència musical. En aquesta línia, podria dissenyar-se també un projecte de sensibilització gènere-música, en algun espai, com els centres de secundària a Vic o espais públics concrets, per veure l'impacte d'aquesta.

7. Fonts d'informació

- Adorno, T. (2000). *Sobre la música*. Barcelona: Ediciones Paidós Ibérica, S.A.
- Aiats, J. (1999). Pròleg. Dins J. Blacking. *Fins a quin punt l'home és música?* (p. 9–17). Vic: Eumo Editorial.
- Ajuntament de Vic. (2013). *Diagnosi sobre la situació de la població en risc d'exclusió social a Vic: Pla d'Inclusió Social*. Recuperat de <http://benestar.vic.cat/documentacio-relacionada/estudi-diagnosi-sobre-la-situacio-de-la-poblacio-en-risc-d2019exclusio-social-a-vic>
- Ajuntament de Vic. (2012). *Pla director de barris. Ciutat de Vic*. Recuperat de <https://www.vic.cat/fitxers/documents/pla-director-de-barris>
- Blacking, J. (1999). *Fins a quin punt l'home és música?*. Vic: Eumo Editorial.
- Blaxter, L., Hughes, C., i Tight, M. (2008). *Cómo se investiga*. Barcelona: Graó.
- Bourdieu, P. (2000). *La dominación masculina*. Barcelona: Editorial Anagrama, S.A.
- Cabello, S.A. (2013). *Del Cassete al Spotify: universitarios, hábitos e identidades musicales*. Recuperat de http://www.unirioja.es/apnoticias/servlet/Archivo?C_BINARIO=4626
- Castro, A., i López, A. (2007). *Adolescencia: Límites imprecisos*. Madrid: Alianza editorial, S.A.
- Colás, P., i Villaciervos, P. (2007). La interiorización de los estereotipos de género en jóvenes y adolescentes. *Revista de Investigación educativa*, 25(1), 35-58. Recuperat de <http://revistas.um.es/rie/article/viewFile/96421/92631>
- Col·legi Sagrat Cor de Vic. (2017). *Col·legi Sagrat Cor de Vic. Benvinguts !!*. Recuperat de <http://www.sagratcorvic.cat/col%C2%B7legi-sagrat-cor-vic/>
- Coll-Planas, G. (2013). *Dibuixant el gènere*. València: Edicions 96.
- DiceLaCancion.com. (2017). *Canciones 2016*. Recuperat de <http://www.dicelacancion.com/canciones-2016>
- Dj Cham. (2017). *Top 10 Música Enero 2017 – Canciones más escuchadas*. Recuperat de <http://www.actualdj.com/musica-2017/>
- Efe. (2012, març 4). Las cifras de la desigualdad. *El Mundo*. Recuperat 11 febrer 2017, de <http://www.elmundo.es/elmundo/2012/03/04/espana/1330859634.html>
- Feixa, C. (2012). Pasado y presente de la adolescencia. Cómo son. Dins, M. Martínez, M^a. R. Buxarrais, C. Feixa, M. Garcia, V. Garrido, A. Giner.,... A. Tey. *Adolescencia, aprendizaje y personalidad* (pp. 37-76). Barcelona: Sello Editorial, SL.
- Flores, F. (2001). *Psicología social y género: El sexo como objeto de representación social*. Mèxic: McGraw Hill/Interamericana Editores, S.A.
- Frith, S. (2001). Hacia una estética de la música popular. Dins H. Myers, M. Hood, B. Nettl, S. Arom, C. Keil, A. Lomax.,... R. Finnegan. *Las culturas musicales: Lecturas de etnomusicología* (pp. 413–435). Madrid: Editorial Trotta, S.A.

- Funes, J. (2003). ¿Cómo trabajar con adolescentes sin empezar por considerarlos un problema?. *Papeles del psicólogo*, 23(84). Recuperat de <http://www.papelesdelpsicologo.es/resumen?pii=1050>
- GenteFlow. (2017). *Top canciones - Mayo 2017*. Recuperat de <https://www.genteflow.co/top-canciones/>
- Grup Flaix. (2017). *Calibre 45*. Recuperat de <https://www.flaixfm.cat/calibre-45/>
- Grup Flaix. (2017). *La llista*. Recuperat de <https://www.radioflaixbac.cat/la-llista/>
- Guardo, L. (2012). *Percepción de las relaciones de género entre adolescentes: Transmisión de estereotipos y mitos de amor* (Treball final de màster, Universidad de Salamanca, Castella i Lleó). Recuperat de https://gredos.usal.es/jspui/bitstream/10366/118706/1/TFM_EstudiosInterdisciplinariesGenero_GuardoVazquez_L.pdf
- Hernández, N., i Maia, A. (2013). Músicas populares urbanas, relaciones de género y persistencia de prejuicios: Análisis de la comprensión de seis canciones por jóvenes españoles y brasileños. *Musiker: cuadernos de música*, (20), 207-253. Recuperat de <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4722487>
- Institut Català de les Dones, [IEC]. (2015). *Projecte de formació per a la prevenció de la violència masclista: Material didàctic Estimar no fa mal*. Recuperat de http://dones.gencat.cat/web/.content/03_ambits/docs/vm_materialdidactic_violencia_masclista.pdf
- Institut d'Estadística de Catalunya, [IDESCAT]. (2016). *Vic. Osona*. Recuperat de <http://www.idescat.cat/emex/?id=082981&lang=es#h0http://www.elperiodico.com/es/noticias/sociedad/vic-esta-llamas-241387>
- Institut La Plana de Vic. (2017). *Díptic ESO 2017*. Recuperat de <https://drive.google.com/file/d/0B1Q0CvAkJkTRQ1pEZDYzT3ExMjg/view>
- Institut La Plana de Vic. (2013). *Projecte Educatiu de l'Institut La Plana de Vic*. Recuperat de https://media.wix.com/ugd/301639_38e4a38edfcf43c781cb0701ab6ba07b.pdf
- Instituto Andaluz de la Mujer. (2011). *Andalucía Detecta: Sexismo y Violencia de Género en la Juventud*. Recuperat de <http://www.juntadeandalucia.es/iam/catalogo/doc/iam/2011/143337353.pdf>
- Instituto de la Juventud. (2009). La salud mental de las personas jóvenes en España. *Revista de Estudios de Juventud*, (9), 1-226. Recuperat de <http://www.injuve.es/observatorio/salud-y-sexualidad/n%C2%BA-84-la-salud-mental-de-las-personas-jovenes-en-espana>
- Jayme, M., i Sau, V. (1996). *Psicología diferencial del sexo y el género: Fundamentos*. Barcelona: Icaria editorial, S.A.
- LaHiguera.net. (2017). *Top canciones España: Lista de popularidad*. Recuperat de http://www.lahiguera.net/musicalia/lista/lista_espanola_canciones/
- Latorre, A., Del Rincón, D i Arnal, J. (2003). *Bases metodológicas de la investigación educativa*. Barcelona: Ediciones Experiencia, S.L.

- Ley 5/2008, de 24 de abril, del derecho de las mujeres a erradicar la violencia machista, BOE núm. 131 § 9294 (2008).
- Listas Spotify. (2017). *Reggaetón Hits*. Recuperat de <https://listasspotify.es/lista/26192/reggaeton-hits>
- Llei 17/2015, del 21 de juliol, d'igualtat efectiva de dones i homes, DOGC núm. 6919 (2015).
- Lomas, C. (2004). *Los chicos también lloran: identidades masculinas, igualdad entre los sexos y coeducación*. Barcelona: Ediciones Paidós Ibérica, S.A.
- Lomas, C. (2008). *¿El otoño del patriarcado? Luces y sombras de la igualdad entre Hombres y mujeres*. Barcelona: Península.
- Merriam, A. (2001). Usos y funciones. Dins H. Myers, M. Hood, B. Nettl, S. Arom, C. Keil, A. Lomax,... R. Finnegan. *Las culturas musicales: Lecturas de etnomusicología* (pp. 275–296). Madrid: Editorial Trotta, S.A.
- Ministerio de Educación, Cultura y Deporte. (2015). *Encuesta de hábitos y prácticas culturales en España 2014-2015. Síntesis de resultados*. Recuperat de [http://www.mecd.gob.es/mecd/dms/mecd/servicios-al-ciudadano-mecd/estadisticas/cultura/mc/ehc/2014-2015/Encuesta de Habitos y Practicas Culturales 2014-2015 Sintesis de resultados.pdf](http://www.mecd.gob.es/mecd/dms/mecd/servicios-al-ciudadano-mecd/estadisticas/cultura/mc/ehc/2014-2015/Encuesta%20de%20Habitos%20y%20Practicas%20Culturales%202014-2015%20Sintesis%20de%20resultados.pdf)
- Moya, M., i Rodríguez-Bailón, R. (2011). *Fundamentos de Psicología Social*. Madrid: Ediciones Pirámide.
- MusiciList. (2017). *Lista Hit Fm*. Recuperat de <http://www.musiclist.es/hit-fm>
- Myers, D. (2005). *Psicología Social* (8ª ed.). Mèxic: McGraw Hill/Interamericana Editores, S.A.
- Organización de las Naciones Unidas Mujeres, [ONU Mujeres]. (2016a). *Glosario de Igualdad de Género*. Recuperat de <https://trainingcentre.unwomen.org/mod/glossary/view.php?id=150&mode=letter&hook=ALL&sortkey=&sortorder=asc&fullsearch=0&page=-1>
- Organización de las Naciones Unidas Mujeres, [ONU Mujeres]. (2016b). *Hechos y cifras: liderazgo y participación política*. Recuperat de <http://www.unwomen.org/es/what-we-do/leadership-and-political-participation/facts-and-figures>
- Orozco, Mª, T. (2014). *Psicología y Música*. Madrid: Editorial Grupo 5.
- Pascual, A. (2016). Sobre el Mito del Amor Romántico: Amores cinematográficos y educación. *Dedica. Revista de Educação e Humanidades*, (10), 63-78. Recuperat de <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5429358>
- Plaza., A. M. (2016). *Cien años de igualdad en la universidad*. Recuperat de <http://www.rtve.es/noticias/dia-internacional-mujer/universidad/>
- Prisa Radio. (2017). *Números 1 de 2016*. Recuperat de <http://los40.com/lista40/numeros1/2016>

- Rodríguez, E., i Megías, I. (2015). *¿Fuerte como papá? ¿Sensible como mamá? Identidades de género en la adolescencia*. Recuperat de http://adolescenciayjuventud.org/que-hacemos/monografias-y-estudios/ampliar.php/Id_contenido/73896/tipo/all/
- Ruiz, A. (2015). El papel de la música en la construcción de una identidad durante la adolescencia: ¿Dime qué escuchas y te diré quién eres?. *Sineris Revista de Musicología*, (22), 1-42. Recuperat de <http://www.sineris.es/adolescentes.pdf>
- Ruiz, C. (2016). Los mitos del amor romántico: S.O.S celos!!!. Dins C. García, C. Flecha, M.J. Cala, M. Núñez, A. Guil, R. Martínez, i I. Vázquez. *I+G 2016. "Mujeres e Investigación. Aportaciones Interdisciplinares"*. Recuperat de <https://idus.us.es/xmlui/handle/11441/52136>
- Ruiz, J.I., i Ispizua, M.A. (1989). *La descodificación de la vida cotidiana: métodos de investigación cualitativa*. Bilbao: Universidad de Deusto.
- Sáinz, M. (2007). *Aspectos psicosociales de las diferencias de género en actitudes hacia las nuevas tecnologías en adolescentes*. (Tesis doctoral, Universidad Nacional de Educación a Distancia, Espanya). Recuperat de <http://www.injuve.es/observatorio/tesis-doctorales/1%C2%BA-premio-injuve-para-tesis-doctorales-2007-milagros-sainz-ibanez>
- Sáinz, M., Meneses, J., Fabregues, S., i Lopez, B. (2016). Adolescents' gendered portrayals of occupations in the field of Information and Communication Technologies. *International Journal of Gender, Science and Technology*, 8(2), 181-201. Recuperat de http://gender-ict.net/wp-content/uploads/2013/06/SainzMenesesFabreguesLopez_2016_Adolescentsgenderedportrayalsofoccupations.pdf
- Sau, V. (2000). *Diccionario ideológico feminista: Volumen I* (3ª ed.). Barcelona: Icaria editorial, S.A.
- Tey, A. (2012). Emociones, sentimientos y valores en la adolescencia. Dins, M. Martínez, Mª, R. Buxarrais, C. Feixa, M. Garcia, V. Garrido, A. Giner.,... A. Tey. *Adolescencia, aprendizaje y personalidad* (pp. 141-164). Barcelona: Sello Editorial, SL.
- Tous, J. (2005). Capítol 11: Estereotips, prejudicis i discriminació. Dins N. Tordera, J. Tous, M.J. Codorniu, F. Ferré, F. Revillas, i M.G. González. *Temas de psicología social: la interacción individuo-societat* (pp. 149-157). Valls: Cossetània Edicions.
- Vic Capital de la Cultura Catalana 2016, [VICCC 2016]. (2016). *Vic Nord. Una mirada al passat: Exposició fotogràfica*. Recuperat de <http://viccc2016.cat/febrer/vic-nord-una-mirada-al-passat>
- Viñuela, L. (2003). La construcción de las identidades de género en la música popular. *Dossiers feministes*, (7), 11-32. Recuperat de <http://www.raco.cat/index.php/DossiersFeministes/article/viewFile/102462/163519>
- Worchel, S., Cooper, J., Goethals, G. R., i Olson, J. M. (2003). *Psicología social*. Madrid: Thomson.